

รายงาน

ของ

คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
สภาปฏิรูปแห่งชาติ

วาระปฏิรูปที่ ๒๕ : ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร

ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักกรรมการ ๓

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ

ด่วนที่สุด

(สำเนา)

ที่ (สปช) ๒๖๘๒/๒๕๕๘

สภาปฏิรูปแห่งชาติ

ถนนอุทองใน เขตดุสิต กทม. ๑๐๓๐๐

๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘

เรื่อง รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กราบเรียน ประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายงานของคณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติ ครั้งที่ ๗/๒๕๕๗ วันอังคารที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ได้มีมติตั้งคณะกรรมการวิสามัญประจำสภาปฏิรูปแห่งชาติ ตามข้อบังคับการประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ ข้อ ๘๐ และให้คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจหน้าที่ ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สัมฤทธิ์ผล รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่สภามอบหมาย โดยมีกรรมการประกอบด้วย

๑. นายปราโมทย์ ไม้กลัด	ประธานกรรมการ
๒. นางตรึงใจ บุรณสมภพ	รองประธานกรรมการ
๓. นายสุวัช สิงห์พันธุ์	รองประธานกรรมการ
๔. นางอรพินท์ วงศ์ชุมพิศ	รองประธานกรรมการ
๕. นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร	รองประธานกรรมการ
๖. นายเกษมสันต์ จิณณาโส	รองประธานกรรมการ
๗. นายกิตติศักดิ์ คณาสวัสดิ์	รองประธานกรรมการ
๘. นายธรรม์ อารังนาวาสวัสดิ์	โฆษกกรรมการ
๙. นายอุทัย สอนหลักทรัพย์	กรรมการ
๑๐. นายธวัช สุวดีกุล	กรรมการ
๑๑. นายณรงค์ศักดิ์ อังคะสุวพลา	กรรมการ
๑๒. นายสุขุมพร ลิ่มไทย	กรรมการ
๑๓. นายดำรงค์ พิเดช	กรรมการ
๑๔. พลเอก ธวัชชัย สมุทรสาคร	กรรมการ
๑๕. นายประเสริฐ ศัลยวิวรรณ	กรรมการ
๑๖. นายเดชฤทธิ์ ปัญจะมูล	กรรมการ
๑๗. นายประหวน สุทธิอำนาจเดชะ	กรรมการ
๑๘. นายชาติ เอียดสกุล	กรรมการ
๑๙. นายเกรียงไกร ภูมิเหล่าแจ้ง	กรรมการ
๒๐. นายจรัส สุทธิกุลบุตร	กรรมการ
๒๑. นายบัญญัติ เศรษฐศิริโรตม์	กรรมการ
๒๒. นายสุชาติ นวกวงษ์	เลขานุการคณะกรรมการ
๒๓. นางทิฆัมพร กองสอน	ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ
๒๔. นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ	ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ

บัดนี้คณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการพิจารณาศึกษาเรื่อง ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร
วาระการปฏิรูปที่ ๒๕ เสร็จแล้ว จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดนำเสนอต่อสภาปฏิรูปแห่งชาติเพื่อพิจารณา
และเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูประบบการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีความสมบูรณ์และเกิดผลในการปฏิบัติ
อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงชื่อ) บราโมทย์ ไม้กลัด

(นายบราโมทย์ ไม้กลัด)
ประธานกรรมการปฏิรูป
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักกรรมการ ๓

โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๕๖๕ ๐ ๒๒๔๔ ๒๕๗๔

โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๕๗๔

สำเนาถูกต้อง

(นายสาธิต ประเสริฐศักดิ์)

ผู้อำนวยการสำนักกรรมการ ๓

สารบัญ

รายงานคณะกรรมการการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วาระปฏิรูปที่ ๒๕ เรื่อง ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร

๑. หลักการและเหตุผล	๑
๒. ประเด็นการศึกษา	๑
๓. วิธีการพิจารณาศึกษา	๒
๔. สรุปผลการพิจารณา	๒
๕. ข้อเสนอประเด็นการปฏิรูปและแนวทางการดำเนินการที่นำเสนอสภาปฏิรูปแห่งชาติพิจารณา	๓
๖. กรอบความคิดรวบยอดการปฏิรูประบบการบริหารจัดการทรัพยากร	๗
ภาคผนวก	
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เรื่อง ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร	๘

รายงาน

คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วาระปฏิรูปที่ ๒๕ เรื่อง ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร

๑. หลักการและเหตุผล

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนเกินศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รวมทั้งการเกิดข้อพิพาทและความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่บ่อยครั้งขึ้น ทำให้ภาครัฐต้องสิ้นเปลืองงบประมาณและกำลังคนในการฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการบูรณาการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งในทางปฏิบัติ ส่วนใหญ่ยังดำเนินการโดยภาครัฐ และยังมีส่วนร่วมน้อยจากภาคส่วนอื่นในสังคม ประกอบกับ เครื่องมือและกลไกเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นผลให้ไม่สามารถสนับสนุนให้ภาคส่วนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่ และไม่สามารถสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสังคมให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้

ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นควรให้มีการปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยจัดสมดุลงใหม่ในการจัดการทรัพยากร ด้วยการสร้างความเป็นหุ้นส่วนให้ทุกภาคส่วนมีความเข้าใจ เรียนรู้ เชื่อใจ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน รวมทั้งการกำหนดภาระรับผิดชอบ (Accountability) ของทุกภาคส่วนให้มีบทบาทและหน้าที่ร่วมกันกับภาครัฐในการใช้ประโยชน์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ตั้งแต่การเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น และร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินการ ซึ่งจะส่งผลให้การใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม นำประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

๒. ประเด็นการศึกษา

ศึกษาสถานการณ์และประเด็นปัญหาของระบบบริหารจัดการทรัพยากรในปัจจุบัน โดยแบ่งเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา และการบริหารจัดการในภาพรวม

๒.๑ สถานการณ์และประเด็นปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา ได้แก่ ๑) ทรัพยากรดินและที่ดิน ๒) ทรัพยากรป่าไม้ ๓) ความหลากหลายทางชีวภาพ ๔) ทรัพยากรน้ำ ๕) ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ๖) ทรัพยากรแร่ ๗) พลังงาน ๘) ขยะมูลฝอย ๙) คุณภาพอากาศและเสียง ๑๐) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ๑๑) สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน และ ๑๒) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม

๒.๒ สถานการณ์และประเด็นปัญหาการบริหารจัดการในภาพรวม

๓. วิธีการพิจารณาศึกษา

การปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากร จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศ ซึ่งการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศ จะช่วยกำหนดกรอบแนวคิด และแนวทางการดำเนินการอย่างเหมาะสม และสามารถนำไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล โดยมีรายละเอียดของปัจจัยสำคัญที่นำมาประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

๓.๑ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาประเทศไทย พิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้

๑) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒) นโยบายรัฐบาล ๓) ข้อเสนอการปฏิรูปประเทศไทย ๔) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ๕) นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๙ ๖) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ และ ๗) นโยบาย แผน และมาตรการอื่นๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก พิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้ ๑) การทวีความสำคัญของภูมิภาคเอเชีย ๒) การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ๓) การให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ธรรมชาติ และ การตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชน ๔) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ๕) วาระการพัฒนาภายหลังปี ค.ศ. ๒๐๑๕ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ๖) กระแสการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ ๗) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรม

๓.๓ ความท้าทายภายในประเทศ พิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้ ๑) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ๒) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ๓) ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ๔) ค่านิยมจากกระแสบริโภคนิยม และ ๕) ประเด็นทางด้านการบริหารและการเมือง

๔. สรุปผลการพิจารณา

จากการวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาต่างๆ ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศ ทำให้ได้ข้อสรุปแนวคิดสำคัญที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและยั่งยืน ดังนี้

๔.๑ การน้อมนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดดุลยภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๔.๒ หลักการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี ๘ หลักการสำคัญ คือ

- ๑) “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development)
- ๒) “การบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศ” (Ecosystem Approach)
- ๓) “การระวังไว้ก่อน” (Precautionary Principle)
- ๔) “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluters Pay Principle: PPP) และ “ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย” (Beneficiaries Pay Principle: BPP)

- ๕) “ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ - เอกชน” (Public-Private Partnership)
- ๖) “ธรรมาภิบาล” (Good Governance)
- ๗) “สิทธิมนุษยชน” (Human Right) และ “สิทธิพลเมือง” (Citizen’s Right)
- ๘) “การขยายความรับผิดชอบให้แก่ผู้ผลิต” (Extended Producer Responsibility: EPR)

๔.๓ เครื่องมือและกลไกเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องผลักดันให้มีการใช้อย่างจริงจัง เนื่องจากเครื่องมือและกลไกเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่มีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม เครื่องมือและกลไกมีหลากหลายรูปแบบ การเลือกใช้เครื่องมือเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดี จึงควรนำเครื่องมือและกลไกมาใช้ในการลักษณะผสมผสานร่วมกันด้วย

๕. ข้อเสนอประเด็นการปฏิรูปและแนวทางการดำเนินการที่นำเสนอสภาปฏิรูปแห่งชาติพิจารณา

ประเด็นการปฏิรูประบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีประเด็นการปฏิรูปหลักและแนวทางการดำเนินการที่สำคัญ ๔ ประการ ได้แก่

๕.๑ เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑) สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร

- ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล รักษา ติดตาม และตรวจสอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาองค์ความรู้และการส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่า ลดข้อขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างโอกาสให้แก่คนยากจนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน การเยียวยาปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนาฐานข้อมูลและความเชื่อมโยงของฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน ชัดเจน โปร่งใส และสาธารณชนสะดวกต่อการเข้าถึงและใช้ประโยชน์

๒) รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

- มุ่งเน้นการป้องกันและลดมลพิษ ณ แหล่งกำเนิด การกระจายอำนาจในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิผล และการสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน

๓) สร้างระบบหมุนเวียนวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

- สนับสนุนการพัฒนาและเสริมสร้างประสิทธิภาพระบบการหมุนเวียนทรัพยากร โดยเพิ่มขีดความสามารถของโครงสร้างพื้นฐานและระบบรองรับการบริหารจัดการการหมุนเวียนทรัพยากรของประเทศ โดยอยู่บนหลักการพิจารณาตลอดทั้งวัฏจักรชีวิต ตั้งแต่การออกแบบผลิตภัณฑ์ การใช้วัตถุดิบที่สามารถหมุนเวียนมาใช้ใหม่ได้ การลดการใช้ ณ แหล่งกำเนิด การยืดอายุการใช้ทรัพยากร และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า การขนส่ง การจัดเก็บ การกำจัด การฟื้นฟูสภาพ การใช้ซ้ำและการนำกลับมาใช้ใหม่

- จัดทำบัญชีรายได้ประชาชาติที่ผนวกรวมต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างบัญชีทุนทางธรรมชาติเพื่อนำมาใช้เป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ ประกอบการจัดทำ การประเมินสถานะของทุนธรรมชาติในประเทศอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้ง สร้างตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนา ประเทศที่รวมมิติด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศที่คิดรวมต้นทุนด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Green GDP) และบัญชีสิ่งแวดล้อม (Environmental Accounting)

- เร่งจัดทำบัญชีผลกระทบสิ่งแวดล้อมรายสินค้า โดยการประเมินวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ (Life Cycle Assessment) และสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลระดับประเทศที่ถูกต้องและครอบคลุม รวมถึง ให้มีการกำหนดมาตรการรายสินค้าแก่ผู้บริโภค เช่น คาร์บอนฟุตพริ้นท์ (Carbon Footprint) และข้อมูล ที่แสดงปริมาณการใช้น้ำ (Water Footprint) เป็นต้น

๕.๒ ปฏิรูประบบ โครงสร้างองค์กร และกฎหมายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

๑) จัดทำและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความ ชัดเจนและครอบคลุม

- จัดทำประมวลกฎหมายสิ่งแวดล้อม ประมวลกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติด้านต่างๆ และ ตรากฎหมายขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ป่าชุมชน การจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเล การจัดการขยะและของเสียอันตราย กฎหมายด้านสิทธิชุมชน และการกระจายอำนาจ กฎหมายเกี่ยวกับภาษีสิ่งแวดล้อม ฯลฯ รวมทั้ง เร่งรัดการปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. โดยให้เอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรม โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง การรับรองสิทธิ ในการเป็นปัจเจกชน ชุมชนท้องถิ่น การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเพิ่ม ประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย

๒) พัฒนาระบบการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

- พัฒนาระบบการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคในทุกด้าน โดยให้ครอบคลุมตั้งแต่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การคุ้มครองสิทธิชุมชน การพิสูจน์ความเสียหายโดยใช้ความรู้ ทางวิทยาศาสตร์ การพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูล การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีและ เยียวยาความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม การบังคับคดีด้านสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งองค์กรและสถาบันเกี่ยวกับ ความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนา รูปแบบที่จะผลักดันสู่การจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม

๕.๓ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้เครื่องมือและกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

๑) ปรับปรุงกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสิ่งแวดล้อมให้มีการบริหารงานที่ คล่องตัว และมีช่องทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาชน สามารถขอรับ

การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อใช้ในการฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและ/หรือการจัดการมลพิษในพื้นที่ และการเยียวยาปัญหาและช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วนได้ทันที รวมทั้งเพิ่มช่องทางให้ภาคที่เกี่ยวข้องสามารถรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม เพื่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูพื้นที่วิกฤต

- ผลักดันให้มีการใช้กระบวนการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) ในการตัดสินใจทุกระดับ ตั้งแต่ขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย แผน และการพัฒนาระดับพื้นที่อย่างสอดคล้องกับศักยภาพในการรองรับของพื้นที่

๒) ส่งเสริมการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- พัฒนาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การจัดเก็บภาษีมลพิษ การเก็บค่าธรรมเนียมในการใช้สินค้าที่ก่อมลพิษสูง การจัดเก็บภาษีจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ การจัดเก็บค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ ระบบมัดจำ - คืนเงิน (Deposit-Refund System) บรรจุภัณฑ์ต่างๆ โดยเน้นหลัก 3Rs (Reduce Reuse และ Recycle) การจัดเก็บค่าธรรมเนียมฝังกลบขยะ (Landfill Tax) การใช้พันธบัตรเพื่อสิ่งแวดล้อม เช่น พันธบัตรป่าไม้ (Forest Bond) และการจ่ายค่าตอบแทนการให้บริการของระบบนิเวศ เป็นต้น

- ผลผสมผสานการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์กับเครื่องมือกำกับและควบคุม และเครื่องมือทางสังคม เช่น เรื่องการลดการใช้ถุงพลาสติกและโฟม ควรใช้ทั้งการสร้างความตระหนัก มาตรการบังคับและจูงใจกับประชาชน โดยมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านการศึกษา สื่อต่างๆ รวมทั้ง มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมถุงพลาสติกและโฟม การห้ามใช้ในระดับองค์กร และสนับสนุนทางเลือกบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ เป็นต้น

๕.๔ สร้างความเป็นหุ้นส่วนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑) ภาคเอกชน

- ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ เพื่อเตรียมความพร้อมในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและบริการให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ให้สิทธิพิเศษด้านภาษี สิทธิประโยชน์ด้านการลงทุน การสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำจากกองทุนหรือสถาบันการเงิน การยกย่อง ให้รางวัล เป็นต้น และจัดตั้งกองทุนสำหรับผู้ประกอบการขนาดกลางและเล็กในการปรับตัว รวมทั้ง สนับสนุนให้ผู้ประกอบการแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยการจัดทำรายงานแห่งความยั่งยืน (Sustainability Report) ของภาคเอกชน การสร้างความตระหนักของภาคเอกชนภายในกลุ่มธุรกิจในระบบห่วงโซ่อุปทานเดียวกัน (Green Supply Chain) การลงทุนในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังมากขึ้น (CSR in process) และเกิดการพัฒนาไปสู่การสร้างสรรคคุณค่าเพิ่มร่วมกันให้กับสังคม (Creating Shared Value: CSV) เป็นต้น

- สนับสนุนแนวทางการขยายความรับผิดชอบต่อผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) เพื่อให้ผู้ผลิตมีส่วนรับผิดชอบต่อจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการบริโภคสินค้า รวมทั้ง ผลักดันให้ผู้ผลิตปรับปรุงการออกแบบผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย

ของประชาชนตลอดวัฏจักรผลิตภัณฑ์ ลดการใช้สารอันตรายในกระบวนการผลิต และใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและง่ายต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ และให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า หรือผู้จำหน่ายมีการเรียกคืน รวบรวม และจัดเก็บซากผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน และมีการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ

๒) ภาคประชาชน

- ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและค่านิยมการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร และถ่ายทอดองค์ความรู้ในการบริโภคที่ยั่งยืนอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง ผ่านกระบวนการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และส่งเสริมเครือข่าย สื่อ โฆษณาและประชาสัมพันธ์ให้มีบทบาทในการปรับเปลี่ยนสังคมไปสู่การบริโภคที่ยั่งยืน

- เพิ่มขีดความสามารถและสร้างความเข้มแข็งแก่ภาคประชาชนในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การติดฉลากสิ่งแวดล้อม (Eco-Labeling) และฉลากแสดงประสิทธิภาพการใช้พลังงานของสินค้า (Minimum Energy Performance) โดยเฉพาะรถยนต์และสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนการสร้างและพัฒนาฐานข้อมูลระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อเสนอทางเลือกการเดินทางแก่ผู้ใช้บริการ เป็นต้น โดยภาครัฐเพิ่มบทบาทการเป็นผู้นำในการส่งเสริมการสร้างตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

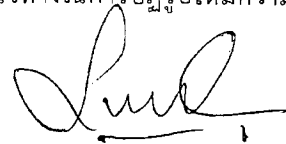
๓) สื่อมวลชน

- สนับสนุนการสร้างศักยภาพของสื่อมวลชน ในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนต่อบทบาทในการสร้างสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมร่วมกัน โดยใช้การสื่อสารและสื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น สื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social network) เป็นต้น รวมทั้งสนับสนุนการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์สาธารณะเพื่อส่งเสริมการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Channel) เพื่อเป็นช่องทางในการให้ความรู้ด้านการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแก่ภาคส่วนต่างๆ

๔) นักวิชาการ

- สนับสนุนการสร้างเครือข่ายนักวิชาการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และต่อยอดงานวิจัยและพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของนักวิชาการและภาคส่วนอื่นๆ เพื่อให้มีการนำผลงานวิจัยและวิชาการไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในเชิงนโยบายและในทางปฏิบัติ

คณะกรรมการฯ จึงขอเสนอรายงานข้อเสนอวาระการปฏิรูปที่ ๒๕ เรื่อง ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรต่อสภาพภูมิรัฐประเทเพื่อพิจารณาและเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปให้มีความสมบูรณ์และเกิดผลในการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

(นายสุชาติ นวกวงษ์)

เลขานุการคณะกรรมการปฏิรูป
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖. กรอบความคิดรวบยอด
การปฏิรูประบบการบริหารจัดการทรัพยากร

๑) สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร
๒) รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี
๓) สร้างระบบหมุนเวียนวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๑) จัดทำและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความชัดเจนและครอบคลุม
๒) พัฒนาระบบการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

๑) ภาคเอกชน
๒) ภาคประชาชน
๓) สื่อมวลชน
๔) นักวิชาการ

๑) ปรับปรุงกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒) ส่งเสริมการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาคผนวก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
เรื่อง ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เรื่อง ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร

๑. หลักการและเหตุผล

๑.๑ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนเกินศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศ เนื่องจากไม่มีการประเมินมูลค่าของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวเงิน และไม่ได้มีการรวมต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้าไปในต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการผลิตหรือการบริโภค ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกเร่งนำมาใช้โดยไม่คำนึงถึงการเสื่อมค่าของทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ฯลฯ หรือผลกระทบอันเกิดจากการพัฒนา เช่น มลพิษต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งหน่วยงานภาครัฐต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนซึ่งไม่ได้รับการเยียวยาในการจ่ายค่าชดเชยเพื่อการรักษาพยาบาล เนื่องจากอาการของโรคกว่าจะแสดงปรากฏให้เห็นชัดเจนต้องใช้ระยะเวลาและยากต่อการพิสูจน์ได้ว่า อาการของโรคที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุใด หรือการเรียกร้องความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมทางกระบวนการศาลก็มีความยุ่งยากมาก

๑.๒ การที่ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศที่ผ่านมา ยังมีการบริหารจัดการที่ไม่ได้ประสิทธิภาพ เนื่องจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการบูรณาการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งในทางปฏิบัติ ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยภาครัฐ และยังมีส่วนร่วมน้อยจากภาคส่วนอื่นในสังคม ได้แก่ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน เพราะต่างมีแนวคิดว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและจัดการปัญหามลพิษเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว หรือหากมีส่วนร่วมก็มีโอกาสเพียงการร่วมประชุมหรือร่วมแสดงความคิดเห็นเท่านั้น ประกอบกับ เครื่องมือและกลไกเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เครื่องมือกำกับและควบคุม เช่น กฎหมาย กฎระเบียบ มาตรฐาน เทศบัญญัติ ข้อบังคับ ท้องถิ่น ฯลฯ เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ค่าธรรมเนียม/ภาษีการปล่อยมลพิษ ค่าปรับ ค่าภาคหลวง การประกันความรับผิดชอบ ภาษีที่แตกต่างกัน ค่าธรรมเนียมการใช้ ค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ ระบบมัดจำคืนเงิน การซื้อขายสิทธิในการปล่อยมลพิษ มาตรการเงินอุดหนุน ฯลฯ และเครื่องมือทางสังคม เช่น การให้รางวัล การยกย่องเชิดชู การสร้างแรงกดดันทางสังคม การสร้างความตระหนัก การเปิดเผยข้อมูล ฯลฯ เครื่องมือและกลไกบางอย่างยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ หรือ มีการใช้เครื่องมือและกลไกแล้วแต่ยังไม่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นผลให้ไม่สามารถสนับสนุนให้ภาคส่วนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่ และไม่สามารถสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสังคมให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้

๑.๓ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานหลักในการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมของประเทศ ตามมาตรา ๑๓ และมาตรา ๓๕ ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยที่

ผ่านมา ได้จัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๕๙ ซึ่งเป็นแผนระยะยาว และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแผนระยะกลางมาแล้ว รวม ๔ ฉบับ ได้แก่ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๙ กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙ และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ และฉบับที่ใช้อยู่ปัจจุบัน คือ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ซึ่งประเด็นต่างๆ ดังกล่าวได้ถูกนำมาประกอบการพิจารณาและกำหนดในแนวทาง/มาตรการภายใต้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ เพื่อให้เกิดสมดุลในการจัดการอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แล้ว แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้ผลักดันและนำไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากหน่วยงานต่างมีแผนเฉพาะของตนและมีแนวคิดว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๔ ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรให้มีการปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยควรจัดสมดุลใหม่ในการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐกับสังคม ด้วยการสร้างความเป็นหุ้นส่วนให้ทุกภาคส่วนมีความเข้าใจ เรียนรู้ เชื่อใจ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน รวมทั้งการกำหนดภาระรับผิดชอบ (Accountability) ของทุกภาคส่วนให้มีบทบาทและหน้าที่ร่วมกันกับภาครัฐในการใช้ประโยชน์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ตั้งแต่การเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น และร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินการ ซึ่งจะส่งผลให้การใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม นำประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ จัดสมดุลใหม่ในการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐกับสังคม ด้วยการเสริมสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๒ ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม และเพิ่มขีดความสามารถของภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศอย่างบูรณาการ เพื่อความเป็นธรรมและยั่งยืน

๓. สถานการณ์และประเด็นปัญหา

๓.๑ ทรัพยากรดินและที่ดิน

ประเทศไทยมีที่ดินทั้งหมด ๕๑๓,๑๑๕ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓๒๐.๖๙ ล้านไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางตรงกันข้ามอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้ว่า พื้นที่ป่าไม้มีแนวโน้มลดลง ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากที่มีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ ๓๕.๒๙ และสัดส่วนพื้นที่เกษตรกรรมร้อยละ ๕๓.๕๑ ของพื้นที่ประเทศ ในช่วงปี ๒๕๕๑-๒๕๕๓ มีสัดส่วนพื้นที่ป่าเหลือร้อยละ ๓๒.๕๘ และมีสัดส่วนพื้นที่เกษตรกรรมร้อยละ ๕๖.๑๑ ของพื้นที่ประเทศ และในช่วงปี ๒๕๕๔-๒๕๕๖ ขณะที่พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างได้มีสัดส่วน

เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๖ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

ประเด็นปัญหา

- **คุณภาพดินเสื่อมโทรม** เป็นดินที่มีคุณภาพไม่เหมาะกับการเกษตร เช่น ดินเค็ม ดินเปรี้ยว ดินทรายจัด ดินตื้น ดินพรุ รวมทั้งดินที่มีปัญหาการชะล้างพังทลาย ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ดินเสื่อมโทรมเกิดจากการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับสมรรถนะของที่ดิน หรือการใช้ที่ดินผิดประเภท รวมทั้ง มีการใช้ประโยชน์ติดต่อกันเป็นระยะเวลายาวนานแต่ขาดการบำรุงรักษาสภาพดิน ขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำ นอกจากนี้ ยังเกิดจากความเสื่อมโทรมตามธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น การเกิดภัยแล้ง อุทกภัย และดินถล่ม เป็นต้น จากการประเมินพื้นที่เสื่อมโทรมของดิน พบว่า ที่ดินร้อยละ ๕๔ ของพื้นที่ในประเทศไทยเป็นพื้นที่ดินเสื่อมโทรม (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๖ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

- **ความเสื่อมล้ำในด้านการถือครองที่ดิน** ข้อมูลการถือครองที่ดิน พบว่า การถือครองที่ดินมีการกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนบางกลุ่ม ซึ่งกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ ๒๐ ที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุด มีสัดส่วนการถือครองที่ดินสูงถึงเกือบร้อยละ ๘๐ ของพื้นที่ทั้งหมด ในขณะที่กลุ่มผู้ถือครองที่ดินน้อยที่สุดร้อยละ ๒๐ มีสัดส่วนการถือครองที่ดินเพียงร้อยละ ๐.๓ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๗) และจากข้อมูลจากการจดทะเบียนคนจนของกระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ พบว่า มีประชาชนมาลงทะเบียนเพื่อต้องการความช่วยเหลือเรื่องที่ดินทำกินประมาณ ๔ ล้านราย แบ่งเป็น ผู้ที่ไร้ที่ดินทำกินโดยสิ้นเชิง ๑.๓๐ ล้านราย มีที่ดินทำกินอยู่บ้างแต่ไม่พอทำกิน ๑.๖๕ ล้านราย ขอใช้ที่ดินรัฐและต้องการถือครองที่ดินรัฐประมาณ ๔ แสนกว่าราย

๓.๒ ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่ป่าไม้ในปัจจุบันมีเหลืออยู่ ๑๐๒.๑ ล้านไร่ คิดเป็น ร้อยละ ๓๑.๕๗ ของพื้นที่ประเทศ โดยพื้นที่ป่าไม้ลดลง ๕ ล้านไร่ ในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา (ปี ๒๕๕๑-๒๕๕๖) โดยเฉพาะพื้นที่ภูเขาต้นน้ำของภาคเหนือจำนวนมากถูกบุกรุกทำลายเป็นภูเขาหัวโล้น เกิดภัยพิบัติดินโคลนถล่ม และอุทกภัยสร้างความเสียหายอย่างมากในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมา (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗)

ประเด็นปัญหา

- **การบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้** ในลักษณะการแผ้วถางพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง เช่น การบุกรุกเพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตร การบุกรุกจับจองของนายทุน และการออกโฉนดที่ดินหรือเอกสารสิทธิ์ที่ไม่ถูกต้อง รวมทั้ง การบุกรุกแผ้วถางป่ารายใหม่ ทั้งในเขตพื้นที่รกร้างว่างเปล่าที่เป็นที่ดินของรัฐ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่สาธารณะ และในเขตป่าอนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

- **การลักลอบตัดไม้** โดยเฉพาะการลักลอบตัดไม้พะยูนและไม้สักอยู่ในขั้นวิกฤติและมีการกระทำกันเป็นขบวนการใหญ่ มีชาวต่างชาติ ผู้มีอิทธิพลและเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการลักลอบตัดไม้

พะยุงเพื่อส่งไปขายยังต่างประเทศ เนื่องจากไม้พะยุงมีราคาสูงมาก และเมื่อไม้พะยุงมีจำนวนเหลือน้อย มีการป้องกันและปราบปรามอย่างเข้มข้น ขบวนการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าก็จะมี การลักลอบตัดไม้ชิงชั้น ไม้ประดู่ มาทดแทนมากขึ้น

- **การลักลอบล่าและค้าสัตว์ป่า** ยังคงมีขบวนการที่เกี่ยวข้องกับผู้ถือสิทธิพลและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งในส่วนที่เป็นสัตว์ป่าในประเทศและสัตว์ป่าต่างประเทศ ทั้งนี้ ประเทศไทยได้ถูกจัดให้เป็นประเทศทางผ่านของขบวนการล่าและค้าสัตว์ป่านานาชาติ นอกจากนี้ จากการติดตามและควบคุมสถานการณ์ค้าช้างของประเทศไทย ตามอนุสัญญาไซเตส (CITES) ได้มีรายงานขององค์กรฐานข้อมูลการค้าช้างและผลิตภัณฑ์จากช้างที่ผิดกฎหมาย (Elephant Trade Information System: ETIS) ระบุว่าประเทศไทยถูกจัดเป็นประเทศที่มีความอ่อนแอในการบังคับใช้กฎหมายและควบคุมงาช้างผิดกฎหมาย

- **ข้อจำกัดของเทคโนโลยีการจัดทำแผนที่ในอดีตไม่สามารถกำหนดรายละเอียดขอบเขตของพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างชัดเจน** จึงเกิดความสับสนในการนำไปใช้ อีกทั้งยังพบข้อผิดพลาดที่มีได้กันพื้นที่ชุมชนพื้นที่ทำกินของประชาชนที่อยู่ก่อนการประกาศเขตป่าไม้ ออกจากพื้นที่ป่าไม้ที่สงวนคุ้มครอง ทำให้ประชาชนที่ควรเป็นผู้มีสิทธิในที่ดินเหล่านี้ แปรสภาพเป็นผู้บุกรุก และในขณะเดียวกัน มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ต่อเนื่องและรุนแรงมากขึ้นตามสภาพการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยช่องว่างที่เกิดจากแนวเขตป่าไม้ในแผนที่ไม่ชัดเจน

- **ความขัดแย้งเชิงนโยบาย** นโยบายของรัฐบาลบางประการที่ผ่านมาส่งเสริมให้มีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น เช่น การนำพื้นที่ป่าไม้มาปฏิรูปเป็นพื้นที่เกษตร การส่งเสริมการปลูกยางพารา และการทำการเกษตรแปลงใหญ่ เป็นต้น

๓.๓ ความหลากหลายทางชีวภาพ

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศ มีจุลินทรีย์ไม่น้อยกว่า ๒๐๐,๐๐๐ ชนิด พืชมีท่อลำเลียงและพืชไม่มีท่อลำเลียงไม่น้อยกว่า ๑๔,๐๐๐ ชนิด หรือคิดเป็นร้อยละ ๔ ของพืชที่จำแนกชนิดได้แล้วทั่วโลก สัตว์มีกระดูกสันหลังไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ชนิด หรือคิดเป็นร้อยละ ๘ ของสัตว์มีกระดูกสันหลังทั่วโลก สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังไม่น้อยกว่า ๘๐,๐๐๐ ชนิด หรือคิดเป็นร้อยละ ๖ ของสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังในโลก ปลาไม่น้อยกว่า ๒,๐๐๐ ชนิด หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๐ ของปลาที่จำแนกแล้วในโลก ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพได้มีส่วนสนับสนุนค่าจุนวิถีสวัสดิ์ของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีความหลากหลายทางด้านอาหาร ยารักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือใช้บำรุงรักษาสุขภาพอนามัย เครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต และการเป็นฐานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะสมุนไพรไทยมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องทั้งในลักษณะของยา อาหารเสริม เครื่องสำอาง เครื่องดื่ม และสปา มีมูลค่าตลาดไม่น้อยกว่า ๓๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี และอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ ๑๐-๒๐ ต่อปี (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗ก)

ประเด็นปัญหา

- **ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคามต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนาน** ปัจจุบัน ประเทศไทยสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศอย่างรวดเร็ว โดยทรัพยากรชีวภาพถูกทำลายประมาณ

๒๐-๗๐ ชนิด/วัน ขณะทำงานสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพมีการค้นพบประมาณ ๑ ชนิด/สัปดาห์ ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม มาจากการใช้ประโยชน์และพึ่งพาทรัพยากรและสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ โดยขาดการคำนึงถึงขีดจำกัดและศักยภาพในการฟื้นตัว การคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัย การสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติจากการขยายตัวของเมือง ผลกระทบจากการท่องเที่ยว การลักลอบค้าขายสัตว์ป่าและพืชป่าแบบผิดกฎหมาย การถมพื้นที่ชุ่มน้ำ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ภาวะมลพิษ และแรงกดดันจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลกในมิติต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหาวิกฤตพลังงานทำให้ประเทศต่างๆ มุ่งหาพลังงานทางเลือกใหม่โดยเฉพาะจากทรัพยากรชีวภาพ ภาวะโลกร้อนพรมแดนทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทุน เทคโนโลยี สินค้า รวมถึงทรัพยากรชีวภาพระหว่างประเทศต่างๆ เป็นต้น โดยปัจจุบัน สัตว์มีกระดูกสันหลังร้อยละ ๑๑.๙ อยู่ในสถานภาพที่ถูกคุกคาม ซึ่งสัตว์ที่สูญพันธุ์แล้วมี ๖ ชนิด ได้แก่ สมัน ปลาหัวเกศ นกช้อนหอยใหญ่ นกพงหญ้า ปลาหางไหม้ และปลาเสือดอ และสัตว์ที่ไม่สามารถพบเห็นได้ในธรรมชาติอีกต่อไป มี ๗ ชนิด ได้แก่ กูปรี ละองหรือละมั่ง แรด กระซู่ นกกระเรียนไทย นกช้อนหอยดำ และตะโขง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๗) อ้างถึงในสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗ก) และร้อยละ ๑๑.๖ ของพืช หรือไม่น้อยกว่า ๕๑๗ ชนิด อยู่ในสถานภาพถูกคุกคามเช่นกัน โดยโสภระยา ได้สูญพันธุ์แล้วในสภาพธรรมชาติ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘) อ้างถึงในสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗ก)

● **กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลเรื่องการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรม ทรัพยากรชีวภาพ ยังมีไม่ครอบคลุมในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรชีวภาพ ความรู้ตามธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนต่างๆ ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเข้าถึงและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๔ แล้ว นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตที่อิงอาศัยความหลากหลายทางชีวภาพ ยังขาดความรู้และความตระหนักถึงบทบาทในการดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และประเทศไทยมีบุคลากรจำนวนน้อยมากที่มีศักยภาพในการเจรจาต่อรองการแบ่งปันผลประโยชน์ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗ก)**

● **องค์ความรู้ เทคโนโลยี บุคลากร โครงสร้างพื้นฐานด้านความหลากหลายทางชีวภาพยังไม่เข้มแข็ง ไม่มีการศึกษาเชิงลึกต่อเนื่องทั้งระบบนิเวศและวิทยาการขั้นสูง ที่จะนำไปสู่การแข่งขันสร้างให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจในระยะยาว และคลังเก็บรักษาพันธุกรรมมีน้อยไม่ครอบคลุมสิ่งมีชีวิต และที่มีอยู่ก็ไม่เข้มแข็ง/ไม่ได้มาตรฐานสากล มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียจากภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ**

● **ปัญหาอุปสรรคของการวิจัยและพัฒนาด้านความหลากหลายทางชีวภาพ แม้ว่าที่ผ่านมา จะมีการจัดการเกี่ยวกับข้อมูลด้านต่างๆ ของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างหลากหลาย แต่นักวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพยังขาดแคลนอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้ง นโยบายด้านความหลากหลายทางชีวภาพยังไม่มุ่งเน้นงานวิจัยเชิงลึกที่สำคัญมุ่งเน้นเฉพาะด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู คุ้มครอง ป้องกัน ไม่อยู่บนฐานของความรู้ที่มีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูงสนับสนุนที่จะผลักดันให้เกิดประโยชน์และสร้างผลกระทบสูงใน**

เชิงเศรษฐกิจและสังคม นอกเหนือไปจากนั้น งบประมาณที่ใช้เพื่อการวิจัยและการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพยังคงมีน้อยและไม่ต่อเนื่องด้วยเช่นเดียวกัน และที่ผ่านมานงานวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพยังไม่ตอบสนองต่อนโยบายและมาตรการด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ นอกจากนี้ หน่วยงานที่ทำงานวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยมีอยู่กระจัดกระจาย ในกระทรวงต่างๆ หรือเป็นหน่วยงานภาคเอกชน จึงทำให้การบริหารจัดการขาดความเป็นเอกภาพ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๓ก)

๓.๔ ทรัพยากรน้ำ

น้ำทำเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการอุปโภคบริโภค เกิดจากน้ำที่ไหลมารวมกันในแม่น้ำ ประกอบด้วยฝนที่ตกลงในลำน้ำโดยตรง น้ำผิวดิน น้ำใต้ผิวดิน และน้ำใต้ดิน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการแปรปรวนของสภาพอากาศ โดยปริมาณฝนตกสะสมในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ พบว่า ประเทศไทยมีฝนตกอยู่ในเกณฑ์ดี ปริมาณฝนตกทั่วประเทศประมาณ ๑,๔๒๖ มิลลิเมตรต่อปี ซึ่งมีความแปรผันตามลักษณะภูมิประเทศและตามฤดูกาลในแต่ละพื้นที่ มีปริมาณน้ำผิวดินเฉลี่ยปีละ ๒๑๓,๓๐๓ ล้านลูกบาศก์เมตร (กรมทรัพยากรน้ำ, ๒๕๕๕) สำหรับปริมาณฝนตกสะสมใน ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ทั่วประเทศ มีประมาณ ๑,๕๘๐ มิลลิเมตร สูงกว่าปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เล็กน้อย แต่ยังคงมากกว่าค่าเฉลี่ยระยะยาว ซึ่งทุกภาคมีปริมาณฝนตกสูงกว่าค่าเฉลี่ยระยะยาว ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ พบว่าปริมาณน้ำท่าโดยรวมมีแนวโน้มสูงขึ้นกว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, ๒๕๕๗) อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

ประเด็นปัญหา

- การขาดแคลนน้ำ ในอนาคตประเทศไทยมีความเสี่ยงค่อนข้างสูงที่จะประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ จากข้อมูลปริมาณการใช้น้ำ (กรมทรัพยากรน้ำ, ๒๕๕๕) พบว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ชลประทาน ๓๐.๐๗ ล้านไร่ สามารถเก็บกักน้ำใช้งานได้เฉลี่ยปีละ ๕๐,๐๐๐ ล้าน ลบ.ม. รวมกับปริมาณน้ำตามธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ประมาณเฉลี่ยปีละ ๑๐,๐๐๐ ล้านลบ.ม. รวมเป็นประมาณ ๕๐,๐๐๐ ล้าน ลบ.ม. เปรียบเทียบกับความต้องการใช้น้ำเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ประมาณ ๕๗,๓๒๘ ล้าน ลบ.ม.ต่อปี ในจำนวนดังกล่าวนี้เป็นความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรถึงประมาณร้อยละ ๗๔.๐ รองลงมาเป็นการใช้น้ำเพื่อการรักษาระบบนิเวศร้อยละ ๑๖.๗ การอุตสาหกรรมร้อยละ ๕.๐๖ และการอุปโภคบริโภคร้อยละ ๔.๒๔ ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำทั้งประเทศเฉลี่ย ๗,๓๒๘ ล้าน ลบ.ม.ต่อปี นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ แม้ว่าปัจจุบันมีการเก็บกักสำรองน้ำไว้ตามเขื่อนต่างๆ แต่ในความเป็นจริง น้ำในเขื่อนไม่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อการเกษตรเพียงอย่างเดียว เพราะยังต้องนำมาใช้เพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า และการประมง จึงต้องมีการแบ่งสรรปันส่วนน้ำในแต่ละส่วนให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และปัญหาด้านแหล่งกักเก็บน้ำที่มีไม่เพียงพอกับพื้นที่ทางการเกษตร ซึ่งมีมากกว่า ๑๓๐ ล้านไร่ ขณะที่พื้นที่ชลประทานเพียง ๓๐.๐๗ ล้านไร่ สำหรับพื้นที่นอกเขตชลประทานส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนโดยตรง และบางส่วนใช้น้ำท่าจากพื้นที่ใกล้เคียง การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรขึ้นกับปริมาณน้ำฝน และการกระจายของฝนในแต่ละปีรวมทั้งสภาพภูมิประเทศ ชนิดพืชและช่วงเวลาเพาะปลูก

- **ภัยแล้ง** ประเทศไทยประสบปัญหาภัยแล้งเป็นประจำทุกปี ซึ่งภัยแล้งที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากปริมาณน้ำฝนไม่เพียงพอ การกระจายของฝนไม่ทั่วถึงและความสามารถในการอุ้มน้ำของดินต่ำ ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อการเกษตร แหล่งกักเก็บน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติ และความเป็นอยู่ของประชาชน โดยส่วนใหญ่ในแต่ละปีจะมีจังหวัดที่ประสบภาวะภัยแล้งประมาณ ๕๐-๗๑ จังหวัดทั่วประเทศ ทั้งนี้ ในประเทศไทยมีพื้นที่ที่จัดเป็นพื้นที่แล้งซ้ำซากในระดับความรุนแรงต่างๆ จำนวน ๕๙.๙ ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ ของพื้นที่ทั้งหมด โดยพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่แล้งซ้ำซากมากที่สุดประมาณ ๔๐ ล้านไร่ รองลงมาคือพื้นที่ภาคเหนือมีพื้นที่แล้งซ้ำซากกว่า ๑๐ ล้านไร่ สถานการณ์ภัยแล้งในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้เกิดภาวะภัยแล้งที่รุนแรงสูงสุดครอบคลุม ๗๑ จังหวัด มีมูลค่าความเสียหายกว่า ๗๕,๐๐๐ ล้านบาท และปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีภาวะภัยแล้งที่เกิดขึ้นในช่วงกลางฤดูฝน ซึ่งมีความรุนแรงและมีระยะเวลายาวนานกว่าปกติส่งผลกระทบต่อ ๖๐ จังหวัด มีมูลค่าความเสียหาย ๖,๕๕๐ ล้านบาท ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคมในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้ประกาศพื้นที่ประสบภัยพิบัติฉุกเฉินภัยแล้ง จำนวน ๕๑ จังหวัด ส่วนพื้นที่ประกาศภัยพิบัติฉุกเฉินภัยแล้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ มีจำนวน ๔๙ จังหวัด (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, ๒๕๕๗ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

- **น้ำท่วม** ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างต่อเนื่องและมีความไม่แน่นอนในอนาคต จากภาวะความผันผวนของปริมาณน้ำฝนของประเทศไทยประกอบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้เกิดน้ำท่วมในทุกปีช่วงฤดูฝน โดยเฉพาะพื้นที่ติดแม่น้ำและพื้นที่ลาดชันจะได้รับผลกระทบอย่างมาก เมื่อพิจารณาความถี่ของเหตุการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึง ๒๕๕๕ พบว่า มีแนวโน้มและความถี่ในการเกิดน้ำท่วมมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ และ ๒๕๕๓ มีเหตุการณ์น้ำท่วมประเทศไทยมากที่สุดถึงปีละ ๑๑ ครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมเพียง ๗ ครั้ง แต่ผลกระทบกลับมีความรุนแรงและครอบคลุมพื้นที่ในบริเวณกว้างมากขึ้น จนกลายเป็นเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของประเทศไทย สำหรับในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เกิดน้ำท่วมจำนวน ๔ ครั้ง ขณะที่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖) เกิดเหตุการณ์น้ำท่วม ๓ ครั้ง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗)

- **การใช้น้ำบาดาลที่เกินสมดุล** แนวโน้มปริมาณการใช้น้ำบาดาลในภาคการเกษตรมีมากขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างต่อภาคกลาง โดยเฉพาะแถบลุ่มเจ้าพระยาตอนบน ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร พิจิตร สุโขทัย ชัยนาท สิงห์บุรี มีอัตราการใช้น้ำบาดาลสูงถึง ๗,๘๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน เนื่องจากการทำนาเฉลี่ยปีละ ๓ ครั้ง ทำให้เกิดการใช้น้ำบาดาลที่เกินสมดุลถึงปีละ ๘๒๐ ล้านลูกบาศก์เมตร การใช้น้ำบาดาลที่เกินสมดุลจะส่งผลให้ระดับน้ำบาดาลลดลง (กรมทรัพยากรน้ำบาดาล, ๒๕๕๖ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

- **ความขัดแย้งจากการใช้น้ำ** จำแนกเป็น ๒ กรณีหลัก คือ (๑) เป็นความขัดแย้งอันเกิดจากการขาดแคลนน้ำ โดยมีสาเหตุจากการจัดสรรน้ำที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรที่อยู่ต้นน้ำกับปลายน้ำ เนื่องจากโอกาสการรับน้ำของเกษตรกรที่อยู่ปลายน้ำขึ้นอยู่กับการใช้งานน้ำของเกษตรกรที่อยู่ต้นน้ำ รวมถึงความต้องการปริมาณน้ำในการปลูกพืชแต่ละชนิดที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังเป็นความขัดแย้งการใช้น้ำระหว่างภาคอุตสาหกรรมและบริการกับภาคเกษตรกรรม เช่น ในบางปีไม่มีการปล่อยน้ำให้เกษตรกรในจังหวัดภาคกลางเพื่อกันไม่ให้น้ำท่วมกรุงเทพมหานคร จึงเกิดปัญหาข้อขัดแย้งในความไม่เป็นธรรมของการ

จัดสรรน้ำที่ฝ่ายหนึ่งได้รับประโยชน์ และอีกฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์ เป็นต้น และอีกสาเหตุคือ การสูบน้ำใต้ดินมาใช้เพื่อการเกษตร ซึ่งเป็นกรณีความขัดแย้งจากสภาวะฝนแล้ง เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีการจัดสรรน้ำ เพราะต้องสำรองน้ำไว้เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและเพื่อหมุนระดับน้ำไม่ให้น้ำทะเลไหลทะลักเข้าไปทำความเสียหายให้กับพื้นที่สวนของเกษตรกรในเขตปริมณฑล ทำให้เกษตรกรที่ทำนาปรังต้องหาแหล่งน้ำจากที่อื่นเพื่อทดแทนน้ำจากระบบชลประทานโดยการสูบน้ำใต้ดินมาใช้ และ (๒) ความขัดแย้งอันเกิดจากคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม มีสาเหตุจากนโยบายของภาครัฐที่ต้องการกระจายภาคอุตสาหกรรมไปสู่ท้องถิ่น และโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะตั้งใกล้กับแหล่งน้ำ ได้มีการปล่อยน้ำเสียที่ไม่ผ่านกระบวนการบำบัดลงสู่แหล่งน้ำ ซึ่งได้สร้างความเสียหายต่อแหล่งน้ำโดยตรง ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถนำน้ำมาใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค จนทำให้มีการร้องเรียนจากชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนดังกล่าว (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๕)

- **คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม** การติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสำคัญทั่วประเทศ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ จำนวน ๕๒ แหล่งน้ำ พบว่าคุณภาพน้ำจากแหล่งน้ำผิวดินส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ หากเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๕๕ พบว่าคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมลง โดยแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีลดระดับมาอยู่ในเกณฑ์พอใช้ มีจำนวน ๙ แห่ง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ สำหรับแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ลดระดับมาอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมีจำนวน ๔ แห่ง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำภาคกลาง สำหรับข้อมูลคุณภาพน้ำในช่วง ๕ ปี ย้อนหลัง พบว่า แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีมีแนวโน้มลดลง ขณะที่แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้และเสื่อมโทรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาโดยตลอด คือ แม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ท่าจีนตอนล่าง ท่าจีนตอนกลาง ลำตะคองตอนล่าง เพชรบุรีตอนล่าง ระยองตอนล่าง และแม่น้ำลพบุรี (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๗ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗ข)

๓.๕ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งของประเทศไทย มีพื้นที่ครอบคลุม ๓๒๓,๔๘๘ ตารางกิโลเมตร ใน ๒๓ จังหวัดที่มีพื้นที่ติดทะเล ซึ่งความยาวตามแนวชายฝั่ง ๓,๑๔๘ กิโลเมตร เป็นทั้งแหล่งอาหารและแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพที่มีคุณค่าหลายประการ จากการสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ พบว่าประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนจำนวน ๑.๕๖๘ ล้านไร่ นอกจากนี้ มีการดำเนินงานตามนโยบายการปลูกป่าทดแทนและฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง พร้อมกับส่งเสริมเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

ประเด็นปัญหา

- **การกัดเซาะชายฝั่ง** เกิดขึ้นได้ ๒ ลักษณะ คือ กระบวนการชายฝั่งซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยปัจจัยทางธรรมชาติตามฤดูกาล และปัญหากัดเซาะชายฝั่งอันมีผลมาจากกิจกรรมของมนุษย์ สำหรับชายฝั่งทะเลของประเทศไทย ซึ่งกำลังประสบปัญหากัดเซาะชายฝั่งในหลายพื้นที่ส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์โดยเฉพาะสิ่งปลูกสร้างตามแนวชายฝั่งและที่ยื่นลงไปในทะเล การสร้างสิ่งกีดขวางหรือเขื่อนกันแม่น้ำ การทำลายป่าชายเลน เป็นต้น (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ๒๕๕๕ อ้างถึงใน สำนักงาน

นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘) ซึ่งจากการสำรวจของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในปี ๒๕๕๔ พบพื้นที่ชายฝั่งมีปัญหากัดเซาะรวม ๘๓๐ กิโลเมตร โดยฝั่งทะเลอ่าวไทยซึ่งมีอัตราการกัดเซาะรุนแรงเฉลี่ยมากกว่า ๕ เมตรต่อปี ใน ๑๒ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดสมุทรปราการ กรุงเทพฯ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส รวมระยะทาง ๒๒๘ กิโลเมตร โดยมีพื้นที่ในบริเวณอ่าวไทยตอนบน ตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จนถึงปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวและมีการกัดเซาะชั้นรุนแรงมากที่สุด ส่วนแนวชายฝั่งด้านอันดามัน มีปัญหาการกัดเซาะรุนแรง ๒๕ กิโลเมตร ใน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดระนอง จังหวัดภูเก็ต จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง และจังหวัดสตูล (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

● **ทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรม** โดยผลการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ๒๕๕๖ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘) พบว่าปะการังในฝั่งทะเลอันดามันส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๗.๔ อยู่ในสภาพเสียหายจนถึงเสียหายมาก ในขณะที่ปะการังในฝั่งทะเลอ่าวไทยส่วนใหญ่ร้อยละ ๗๘.๒ อยู่ในสภาพเสียหายจนถึงเสียหายมาก ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของแนวปะการัง คือ ตะกอนที่ไหลลงสู่ทะเลและตะกอนที่สะสมในทะเลฟุ้งกระจายขึ้นมารบกวนแนวปะการังน้ำตื้นจากโครงการพัฒนาบริเวณชายฝั่ง กิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล น้ำเสียที่ไหลลงทะเล ขยะมูลฝอย การลักลอบขุดลอกหรือปะการัง และการจับสัตว์น้ำในแนวปะการังสำหรับัญฑทะเล พบว่าแหล่งหญ้าทะเลในฝั่งทะเลอ่าวไทยตอนล่างมีสถานภาพเสื่อมโทรมและเสื่อมโทรมตามสภาพธรรมชาติ ซึ่งปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้หญ้าทะเลเสื่อมโทรมที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงตามสภาพธรรมชาติ การขุดลอกคลองหรือทำเทียบเรือประมง การทำประมงโดยใช้อวนลากอวนรุน ตะกอนและกิจกรรมบนฝั่ง นอกจากนี้ สัตว์ทะเลหายาก ได้แก่ โลมาอิรวดีในทะเลสาบสงขลาพบการตายทุกปี โดยยังไม่สามารถยืนยันสาเหตุการตายที่ชัดเจนได้ ส่วนกรณีเต่าทะเลซึ่งพบกระจายตัวทั้งฝั่งทะเลอ่าวไทยและฝั่งทะเลอันดามัน ก็มีการเกยตื้นเป็นประจำส่วนใหญ่ได้รับบาดเจ็บจากการถูกอวนและใบพัดเรือของชาวประมง

● **พื้นที่ป่าชายเลนลดลง** ประเทศไทยมีจังหวัดชายฝั่งทะเลทั้งหมด ๒๔ จังหวัด แต่ป่าชายเลนในประเทศไทยอยู่กระจัดกระจายตามชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ รวม ๒๓ จังหวัด (ยกเว้นจังหวัดนราธิวาส) ที่ผ่านมา พื้นที่ป่าชายเลนได้มีการเปลี่ยนแปลงและมีการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ มาโดยตลอด ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลง เนื่องจากสาเหตุสำคัญหลายประการ ได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การบุกรุกเพื่อทำนาเกลือ การทำนาเกลือ การขยายตัวของเขตเมือง การท่องเที่ยวและการอุตสาหกรรม จนปัจจุบันมีพื้นที่ป่าชายเลนเหลือเพียงประมาณ ๑.๕ ล้านไร่ จากเดิม ๒.๓ ล้านไร่ โดยพบว่ามีสภาพป่าชายเลนตามสภาพพื้นที่และวิถีชีวิต ดังนี้คือ ๑) พื้นที่ป่าชายเลนที่ยังคงมีความสมบูรณ์ และมีบางส่วนที่ชุมชนเข้าไปอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ต่างๆ พบมากในบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนชายฝั่งทะเลอันดามัน ในจังหวัดระนอง พังงา กระบี่ ตรัง สตูล และจังหวัดภูเก็ต ๒) พื้นที่ป่าชายเลนที่มีราษฎรเข้าไปบุกรุกครอบครองและเข้าใช้ประโยชน์เพื่อการเลี้ยงกุ้ง พบมากในพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณภาคตะวันออกในจังหวัดระยอง และจันทบุรี บริเวณภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ท้องที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ๓) พื้นที่ป่าชายเลนที่ออกเอกสาร

สิทธิครอบครองตามกฎหมายและมีอาชีพการปลูกป่าชายเลน แต่ประสบปัญหาไม่คุ้มทุน จึงเปลี่ยนแปลงไปทำเป็นพื้นที่นาุ้งและชายที่ติดให้กับเอกชน ปัจจุบันมีปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง พบบริเวณอ่าวไทยตอนบน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และจังหวัดเพชรบุรี (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ก)

- **ขยะในทะเล** กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ข) รายงานว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๕ ประเทศไทยมีขยะในทะเลที่เก็บได้ มีปริมาณขยะสะสม ๒๑๖,๖๙๑ ตัน น้ำหนักขยะที่เก็บได้ ๒๐,๙๔๗.๑๖ กิโลกรัม จำแนกเป็นขยะประเภทพลาสติก ๒๙,๙๙๔ ตัน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๘๔ รองลงมาเป็นเชือก ๒๔,๔๑๖ ตัน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๒๗ และขยะประเภทผ้าและजूก คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๑๕ โดยต้นกำเนิดขยะในทะเลมาจากแหล่งสำคัญ ๒ แหล่ง คือ ๑) ต้นทางของขยะในทะเลที่อยู่บนแผ่นดิน ได้แก่ หลุมฝังกลบขยะชุมชน ระบบการเก็บรวบรวมและขนย้ายขยะ (ทางบกและทางน้ำ) น้ำที่เอ่อล้นไหลบ่าในช่วงฝนตกหนักสามารถพัดพาขยะลงสู่ทะเล ภาคอุตสาหกรรมและการผลิต การจัดการขยะมูลฝอยที่ไม่เหมาะสม และปรากฏการณ์ธรรมชาติ และ ๒) ต้นทางของขยะในทะเลที่อยู่ในมหาสมุทร อาจมาจากทั้งในทะเลและชายฝั่ง เช่น การขนส่งทางเรือ เรือสำราญและเรือท่องเที่ยว การประมงทะเลและชายฝั่ง แท่งขูดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ การท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่ง กิจกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น โดยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้แก่ ทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษต่อแหล่งท่องเที่ยว ขยะบางประเภทก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์ เช่น ขยะที่มีคม และขยะพิษ นอกจากนี้ขยะพิษที่ถูกทิ้งลงในทะเลยังสามารถสะสมความเป็นพิษในสิ่งแวดล้อมและสายใยอาหารในระบบนิเวศ ทำให้สัตว์จำนวนมากตายจากการกินขยะ เพราะเข้าใจว่าเป็นอาหาร หรือเศษแหวนเชือกที่รัดพันทำให้สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมไม่สามารถขึ้นมาหายใจได้ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ค)

- **การทำประมงผิดกฎหมาย** ในปี ๒๕๕๑ ประมาณการผลผลิตรวมจากการทำประมงทะเลมีปริมาณ ๒.๒๐ ล้านตัน ประกอบด้วย การทำประมงในน่านน้ำไทย ร้อยละ ๕๗ และประมงนอกล่านน้ำ ร้อยละ ๔๓ โดยการประมงทะเลในน่านน้ำไทยประกอบด้วยประมงพาณิชย์และการประมงพื้นบ้าน ซึ่งผลผลิตจากการประมงพาณิชย์คิดเป็นร้อยละ ๙๐ แต่ผลผลิตจากทั้งสองแหล่งแสดงแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในช่วงปี ๒๕๔๑-๒๕๕๐ ปริมาณการจับสัตว์น้ำลดลงเฉลี่ยร้อยละ ๒.๒ ต่อปี (ส่วนเศรษฐกิจการประมง, ๒๕๕๘) เนื่องจาก ผลผลิตทางการประมงในประเทศไทย ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์เกินอัตรากำลังการผลิต จึงทำให้การประมงทะเลประสบปัญหาวิกฤติ ทรัพยากรสัตว์น้ำอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม และส่งผลกระทบต่อเนื่องต่ออุตสาหกรรมประมง โดยปัญหาของการทำประมงทะเลในน่านน้ำไทยที่สำคัญคือ การทำประมงผิดกฎหมาย การละเมิดกฎหมายหรือการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น การฝ่าฝืนกฎหมายประมง การเข้าทำการประมงในพื้นที่ห้ามทำการประมงที่กำหนดด้วยเครื่องมือที่ห้ามทำการประมง การทำประมงในฤดูที่ห้ามทำการประมงด้วยเครื่องมือบางชนิด การลักลอบใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย การใช้ขนาดตาอวนที่ผิดกฎหมาย เป็นต้น ส่งผลให้ประชากรสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้ง มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่ใกล้สูญพันธุ์ ได้แก่ เต่าทะเล พะยูน วาฬ และโลมา (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ง) ซึ่งมักจะพบว่า มีวาฬและโลมา มักได้รับผลกระทบจากเครื่องมือทำการประมงและพวกที่เป็นเศษอวนเสมอ เช่น โลมาอิรวดีติดอวนลอยตายในทะเลสาบสงขลา โลมาหัวบาตรหลังเรียบติดอวนจมปูตายบริเวณอ่าวไทยตอนบน เป็นต้น

๓.๖ ทรัพยากรแร่

ประเทศไทยมีแนวโน้มการบริโภค การผลิต การนำเข้า และการส่งออกแร่ ที่สูงขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ประเทศไทยมีการผลิตแร่ทุกประเภทคิดเป็นมูลค่า ๕๘,๘๑๔.๔ ล้านบาท มีการส่งออกแร่มูลค่า ๒๘,๑๕๕.๘ ล้านบาท มีการนำเข้าแร่มูลค่า ๖๘,๗๒๘ ล้านบาท และมีการบริโภคแร่ทุกประเภทคิดเป็นมูลค่า ๕๐,๓๖๖.๕ ล้านบาท โดยแร่หลักที่มีการผลิตภายในประเทศคือ ถ่านหิน (ลิกไนต์) หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ และอุตสาหกรรมก่อสร้าง ยิปซัมก้อน และสินแร่ทองคำ โดยไทยมีการส่งออกโลหะดีบุก โลหะทองคำ โลหะสังกะสี ยิปซัมก้อน และสินแร่เหล็ก และมีการนำเข้าสินแร่และผลิตภัณฑ์แร่คุณภาพดี ได้แก่ ถ่านหินบิทูมินัส ถ่านโค้ก สินแร่สังกะสี และสินแร่เหล็ก โดยเมื่อคิดตามมูลค่าแร่หลักที่มีการบริโภคสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ ถ่านหิน (ลิกไนต์) หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง และหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมซีเมนต์ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗)

ประเด็นปัญหา

- **มูลค่าการนำเข้าแร่สูงกว่าการส่งออก** ประเทศไทยมีความต้องการใช้แร่มีแนวโน้มเพิ่มอย่างต่อเนื่อง จึงมีการนำเข้าแร่ประเภทต่างๆ เพิ่มสูงขึ้น การส่งออกแร่ในไตรมาสแรกของ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เปรียบเทียบกับไตรมาสแรกของปี พ.ศ. ๒๕๕๕ พบว่า ลดลงร้อยละ ๔.๘ โดยมีมูลค่าการนำเข้าสูงขึ้นร้อยละ ๖.๐๗ ส่วนมูลค่าการส่งออกลดลง ร้อยละ ๔.๖๒ (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, ๒๕๕๗ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

- **การร้องเรียนผลกระทบจากการทำเหมืองแร่** การพัฒนาทรัพยากรแร่มาใช้ประโยชน์เป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหลายรูปแบบ ที่ผ่านมามีแนวโน้มการใช้ขนาดความสมมูลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดปริมาณลง มีสภาพเสื่อมโทรม และเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากมาย จึงเกิดการร้องเรียนว่าส่งผลกระทบต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม โดยในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗ มีกรณีการร้องเรียนต่างๆ ได้แก่ การทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดพิจิตรและจังหวัดเลย การทำเหมืองหินและโรงโม่หินในพื้นที่หินเขาคูหา จังหวัดสตูลและจังหวัดสงขลา การทำเหมืองแร่สังกะสี ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นต้น โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ เป็นการปนเปื้อนของสารอันตรายที่ใช้ในกระบวนการแต่งแร่ได้ปนเปื้อนลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และไหลผ่านพื้นที่ชุมชนและพื้นที่เกษตร ทำให้ผู้ที่ใช้น้ำมีอาการเจ็บป่วย พื้นที่เกษตรได้รับความเสียหาย และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางน้ำ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

๓.๗ พลังงาน

ประเทศไทยใช้ทรัพยากรพลังงานเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานของการผลิตทั้งในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมที่ยังพึ่งพิงแหล่งพลังงานจากฟอสซิลเป็นหลัก โดยสาขาอุตสาหกรรมมีสัดส่วนการใช้พลังงานในสัดส่วนสูงสุดคือ ร้อยละ ๓๗.๑ ของการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายทั้งหมด รองลงมาเป็น สาขาขนส่ง ร้อยละ ๓๕.๔ (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, ๒๕๕๗)

ประเด็นปัญหา

- การพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ (มกราคม-ตุลาคม) มีการนำเข้าพลังงาน คิดเป็นมูลค่ากว่า ๙๒๐ พันล้านบาท โดยมีการนำเข้าน้ำมันดิบมากที่สุด ประมาณร้อยละ ๔๗.๓ ของการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายทั้งหมด รองลงมาประกอบด้วย ไฟฟ้าร้อยละ ๑๘.๘ พลังงานหมุนเวียนดั้งเดิม พลังงานหมุนเวียนร้อยละ ๑๑.๓ ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน/ลิกไนต์ ร้อยละ ๘.๒ ๗.๑ และ ๖.๙ ตามลำดับ การใช้พลังงานเพิ่มขึ้นทุกสาขาเศรษฐกิจ พบว่า สาขาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บ้านอยู่อาศัย ธุรกิจการค้า และขนส่ง เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อน (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, ๒๕๕๗)

- ประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน ปัญหาจากการที่เกษตรกรได้เปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตร จากการปลูกพืชอาหารมาเป็นการปลูกพืชพลังงาน เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน และถั่วเหลือง เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้พื้นที่เพาะปลูกพืชอาหารลดลง และทำให้ราคาพืชอาหารมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการผลิตและใช้เอทานอล ไบโอดีเซลให้มีสัดส่วนที่สูงขึ้น เพื่อลดการนำเข้าและการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิล โดยมีเป้าหมายในการเพิ่มการใช้เอทานอลและไบโอดีเซลเป็นส่วนประกอบในน้ำมันเบนซินไม่น้อยกว่า ๙ ล้านลิตรต่อวัน และในน้ำมันดีเซลไม่น้อยกว่า ๔.๕ ล้านลิตรต่อวัน ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปัจจุบันที่มีการใช้เอทานอล ๑.๒๓ ล้านลิตรต่อวัน และไบโอดีเซล ๑.๗๓ ล้านลิตรต่อวัน และจากรายงานพลังงานทดแทนของประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ พบว่ามีปริมาณการใช้วัตถุดิบเพื่อผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพ (เอทานอล และไบโอดีเซล) ซึ่งประกอบด้วยกากน้ำตาล มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน และมะพร้าว เท่ากับ ๔๒.๖ ล้านตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ที่มีปริมาณการใช้วัตถุดิบเพื่อผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพเท่ากับ ๓๐.๙ ล้านตัน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๕)

๓.๘ ขยะมูลฝอย

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ มีปริมาณ ๒๖.๗๘ ล้านตัน หรือประมาณ ๗๓,๓๕๕ ตันต่อวัน แหล่งที่มาของขยะมูลฝอยชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่เกิดจากชุมชนเมืองต่างๆ คิดเป็นร้อยละ ๕๔ โดยเป็นขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร ร้อยละ ๑๖ เกิดขึ้นในเทศบาลร้อยละ ๓๘ และเกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบล ร้อยละ ๔๖ ขณะที่มีการประมาณการว่ามีของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นทั่วประเทศจำนวน ๓.๓ ล้านตัน โดยของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม ร้อยละ ๘๑.๕ และเป็นของเสียอันตรายจากชุมชน ซึ่งรวมซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และขยะมูลฝอยติดเชื้อ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕ (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๗)

ประเด็นปัญหา

- การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอยทุกปีตามการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการบริโภคของประชาชน โดยเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๕๔

มีขยะมูลฝอยตกค้างจากเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ และในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึง ๒ ล้านตัน (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๗)

● **ขยะมูลฝอยชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกรวบรวมและกำจัดอย่างถูกวิธี** ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ กรมควบคุมมลพิษ ได้ทำการสำรวจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนทั้งหมด ๗,๗๘๒ แห่ง ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ พบว่า มีเพียง ๔,๑๗๙ แห่ง ที่สามารถให้บริการเก็บขยะมูลฝอยชุมชนเพื่อนำไปกำจัด คิดเป็นร้อยละ ๕๔ ของจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด ซึ่งขยะมูลฝอยชุมชนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเก็บขนได้สามารถนำไปกำจัดยังสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้องประมาณ ๗.๔ ล้านตันคิดเป็นร้อยละ ๕๒ ของปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่เก็บขนได้ หรือร้อยละ ๒๗ ของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น จึงมีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนอีกส่วนหนึ่งตกค้าง และส่วนหนึ่งถูกกำจัดโดยวิธีที่ไม่ถูกหลักวิชาการ เช่น การเผากลางแจ้ง การเทกอง การทิ้งในบ่อดินเก่าหรือพื้นที่รกร้าง เป็นต้น ซึ่งหากไม่ได้รับการควบคุมและดูแลที่ดีอาจส่งผลให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบ ส่วนในพื้นที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่ได้มีบริการเก็บขยะมูลฝอย ประชาชนต้องดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนเอง และบางส่วนนำไปลักลอบทิ้งในพื้นที่สาธารณะหรือตามข้างทาง หรืออาจมีการเผาในครัวเรือนซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ ยังได้มีปัญหามาจากเหตุการณ์ไฟไหม้บ่อขยะที่เกิดขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ จำนวน ๕ ครั้ง ใน ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน จำนวน ๑๕ ครั้ง ก่อให้เกิดปัญหามลพิษขึ้นมากมาย รวมทั้งเกิดไฟไหม้ซ้ำถึง ๓ ครั้ง ที่บ่อขยะแพรกษาที่ใหม่ต่อเนื่องหลายวัน ทำให้ต้องประกาศเป็นพื้นที่ภัยพิบัติฉุกเฉิน และเป็นพื้นที่อพยพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๗ และ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

● **การลักลอบทิ้งของเสียอันตรายอุตสาหกรรม** ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มีการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมในพื้นที่รกร้าง บ่อดินเก่า และที่สาธารณะ ถึง ๑๓ ครั้ง พื้นที่ที่พบมากที่สุดคือ จังหวัดปราจีนบุรี ทั้งหมด ๓ ครั้ง จากกรณีการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายอุตสาหกรรม พบว่าปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมมีปริมาณมากถึง ๒.๖๙ ล้านตัน แต่โรงงานที่รับกำจัดของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมมีไม่เพียงพอ และการบำบัดของเสียอันตรายอุตสาหกรรมอย่างถูกต้องก็มีต้นทุนค่อนข้างสูง เช่น ของเสียประเภทกรด จะมีต้นทุนการบำบัดถึง ๒๐,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ บาทต่อตัน ทำให้เกิดการลักลอบทิ้งค่อนข้างมาก ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเป็นภาระของภาครัฐในการเก็บกู้ของเสียและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ซึ่งไม่มีงบประมาณรองรับในส่วนนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

● **ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Waste from Electrical and Electronic Equipment: WEEE)** มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่น โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ แบตเตอรี่ โทรศัพท์มือถือ จาก ๓๕๙,๐๗๐ ตัน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็น ๓๖๘,๓๑๔ ตัน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ อันเนื่องมาจากราคาของผลิตภัณฑ์เหล่านี้มีราคาถูกลง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตลาดจากการนำผลิตภัณฑ์มาซ่อมแซมมาเป็นการทิ้งผลิตภัณฑ์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้ เมื่อล้าสมัย หมดสภาพการใช้งาน จะกลายเป็นขยะมูลฝอยในทันที ปริมาณซากผลิตภัณฑ์โทรทัศน์มีปริมาณมากที่สุด ๑๐๑,๒๘๖ ตันต่อปี คิดเป็นร้อยละ ๑๘ ของปริมาณซากผลิตภัณฑ์ทั้งหมด รองลงมาเป็นเครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น เครื่องซักผ้า คอมพิวเตอร์ ตามลำดับ นอกจากนี้ ประเทศไทย

ยังกลายเป็นส่วนหนึ่งของปลายทางซากผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์จากทั่วโลกที่ถูกแฉ่งมาในรูปของการนำเข้าสินค้าที่มีคุณภาพต่ำ ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้มักมีอายุการใช้งานในระยะเวลายาว (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

๓.๙ คุณภาพอากาศและเสียง

ระดับปัญหาของคุณภาพอากาศและเสียงนั้นส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับอัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศและประสิทธิภาพในการจัดการและควบคุมดูแล ในปัจจุบันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศตลอดช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมาทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในหลายพื้นที่ รวมทั้ง การก่อสร้างทั้งระบบสาธารณูปโภค อาคาร ที่พักอาศัย และระบบขนส่งที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยานพาหนะต่างๆ เพื่อการคมนาคมและการขนส่งก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้เกิดการปล่อยมลพิษอากาศและมลพิษทางเสียงสู่สิ่งแวดล้อม และสร้างแรงกดดันต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจนเกิดเป็นปัญหามลพิษอากาศและเสียงตามพื้นที่อุตสาหกรรมและบริเวณเมืองขนาดใหญ่ดังเช่นในปัจจุบัน

ประเด็นปัญหา

- คุณภาพอากาศยังเป็นปัญหาบริเวณเส้นทางหลักในเมืองใหญ่ โดยฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน ๑๐ ไมครอน (PM₁₀) และก๊าซโอโซน(O₃) ยังคงเป็นปัญหามลพิษหลักบริเวณริมถนนในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ในหลายจังหวัด โดยเฉพาะบริเวณตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี มีปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็กมากที่สุด ซึ่งมีแนวโน้มว่าฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน ๑๐ ไมครอน (PM₁₀) สูงเกินมาตรฐานลดลงส่วนพื้นที่ที่มีปริมาณก๊าซโอโซน (O₃) เกินมาตรฐานมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาคร สาเหตุหลักเกิดจากยานพาหนะที่ระบายมลพิษเกินมาตรฐานการจราจรที่หนาแน่น อุตสาหกรรม สิ่งก่อสร้างและการเผาในที่โล่ง (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๗ และ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

- ปัญหาหมอกควันจากการเผาในที่โล่ง ยังคงเป็นปัญหาสำคัญในพื้นที่ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน และตาก โดยเฉพาะในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายนของทุกปี สาเหตุหลักเกิดจากการเผาในพื้นที่ชุมชน เผาในพื้นที่การเกษตร เผาริมทาง และไฟฟ้า แม้ว่าที่ผ่านมาภาครัฐจะมีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่องค์ความรู้และขอความร่วมมือจากประชาชนให้งดการเผา แต่ยังมีข้อจำกัดทางปฏิบัติเช่น เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลในการจัดการเศษวัสดุการเกษตรจึงจำเป็นต้องเผาเศษวัสดุการเกษตร หรือเผาไร่นาเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก พื้นที่ป่ายังพบการเผาบุกรุกพื้นที่ทำไร่เลื่อนลอย ความเชื่อหรือแนวปฏิบัติในการทำเกษตรที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานว่าการเผาจะช่วยเพิ่มคุณภาพดินและเร่งการงอกของพืช (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๗)

- ระดับเสียง ในปี ๒๕๕๖ บริเวณริมถนนมีระดับเสียงสูงกว่าบริเวณพื้นที่ทั่วไปที่เป็นชุมชน ที่พักอาศัย และสถานศึกษา โดยมีสาเหตุจากการจราจร สถานการณ์ในช่วง ๕ ปี (ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๖) พบว่า ระดับเสียงเฉลี่ย ๒๔ ชั่วโมงต่ำสุดในทุกพื้นที่มีแนวโน้มมีค่าเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจมีสาเหตุจากจำนวนยานพาหนะที่เพิ่มขึ้น ช่วงเวลาที่ยานพาหนะอยู่บนท้องถนนและพื้นที่ชุมชนต่างๆ ยาวนานขึ้น นอกจากนี้ จำนวนข้อมูลที่มีระดับ

เสียงเกินค่ามาตรฐานบริเวณพื้นที่ริมถนน ทั้งกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด เริ่มมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๗)

๓.๑๐ สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน

ในปัจจุบัน เมืองและชุมชนมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นเนื่องจากระบบเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เคยพึ่งพิงเกษตรกรรมเป็นหลักมาเป็นระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยภาคอุตสาหกรรมและการบริการ ทำให้เกิดการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในตัวเมือง ซึ่งส่งผลให้มีการอพยพของประชากรเข้าสู่เขตเมือง โดยในปี พ.ศ.๒๕๕๖ พบว่ามีจำนวนประชากรในเขตเมือง ๒๒.๒๔ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๗ ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นมากที่สุดสูงถึง ๓,๖๒๗.๑๑ คนต่อตารางเมตร (กรมการปกครอง, ๒๕๕๖ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘) ก่อให้เกิดปัญหาความหนาแน่นของชุมชนเมืองและปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ตามมา นอกจากนี้ การเติบโตอย่างไม่มีระเบียบแบบแผนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของพื้นที่เมืองยังก่อให้เกิดปัญหาด้านพื้นที่สีเขียวและสิ่งแวดล้อมชุมชน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เมืองอีกด้วย

ประเด็นปัญหา

- **ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมือง** การอยู่อาศัยของประชากรในเขตเมืองอย่างหนาแน่นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การบริโภคทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลจากการพัฒนาและการบริโภคทรัพยากรจำนวนมากนี้ ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย น้ำเสียชุมชน มลภาวะทางอากาศ ฯลฯ โดยพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ ยังไม่มีความพร้อมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ เหล่านี้
- **การขาดแคลนพื้นที่สีเขียวและพื้นที่นันทนาการ** ด้วยความหนาแน่นของจำนวนประชากร ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย และสถานที่ในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้พื้นที่สีเขียวและพื้นที่เพื่อการนันทนาการ เช่น สวนสาธารณะ สนามเด็กเล็ก สนามกีฬา ไม่เพียงพอและรองรับกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้เสนอเกณฑ์ด้านพื้นที่สีเขียวว่าไม่ควรต่ำกว่า ๙ ตารางเมตรต่อคน โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวเฉลี่ย ๕.๔๒ ตารางเมตรต่อคน ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์พื้นที่สีเขียวที่องค์การอนามัยโลกกำหนด (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)
- **ปัญหามลพิษของเมือง** จำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ความต้องการที่พักอาศัยเพิ่มสูงขึ้นด้วย จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มีสัดส่วนพื้นที่ที่ใช้ปลูกสร้างเพื่อการอยู่อาศัยเพิ่มสูงขึ้นจากปี พ.ศ.๒๕๕๕ ร้อยละ ๖๑.๙ เป็นร้อยละ ๖๔.๑ ของพื้นที่ที่มีอยู่ ๑๑.๒ ล้านตารางกิโลเมตร และในเขตกรุงเทพมหานครมีผู้ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่อการอยู่อาศัยมากที่สุดถึง ๒๕,๐๔๔ หลัง ซึ่งหากไม่มีการควบคุมการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างจะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องการกระจายตัวอย่างไร้ทิศทาง รวมถึงการจัดหาสาธารณูปโภค สาธารณูปการเพื่อรองรับกับจำนวนประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัย เช่น สายไฟฟ้าและสายโทรศัพท์ ป้ายโฆษณา ประชาสัมพันธ์ตามถนนหรืออาคาร ส่งผลให้ภูมิทัศน์ของเมืองขาด

ความสวยงาม ไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนั้นแล้ว การเข้ามาหางานทำของกลุ่มแรงงานในเมือง จะทำให้การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่สาธารณะต่างๆ ที่กรุงเทพมหานครมีความหนาแน่นและเสื่อมโทรมจนกลายเป็นชุมชนแออัดในที่สุด (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

- **การจัดทำและบังคับใช้ผังเมือง** จากข้อมูลกรมโยธาธิการและผังเมือง เดือนมกราคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ รายงานว่า ขณะนี้ประเทศไทย มีผังเมืองรวมที่ประกาศกฎกระทรวงแล้วจำนวน ๑๙๐ ผัง โดยเป็นผังเมืองรวมที่อยู่ระหว่างการบังคับใช้ ๙๘ ผัง และเป็นผังเมืองรวมที่หมดอายุจำนวน ๙๒ ผัง โดยในจำนวนผังเมืองรวมที่หมดอายุเกิน ๒ ปี ณ สิ้นปี พ.ศ.๒๕๕๕ (หมดอายุถึงสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๕๒) ถึง ๖๙ ผัง และผังเมืองที่จะหมดอายุในปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗ มีจำนวนทั้งสิ้น ๒๖ ผัง (กรมโยธาธิการและผังเมือง, ๒๕๕๗ อ้างถึงใน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘) จากสถานการณ์ที่ผังเมืองรวมหมดอายุมากกว่า ๒ ปี ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองนั้นไม่มีการบังคับใช้แล้ว จึงอาจส่งผลให้เมืองขาดการวางแผนการใช้ที่ดินและการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามกรมโยธาธิการและผังเมืองได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการถ่ายโอนภารกิจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดทำผังเมืองรวมเอง แต่ท้องถิ่นก็ยังขาดประสบการณ์และงบประมาณในการดำเนินงาน

๓.๑๑ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม

ประเทศไทยมีแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมกระจายอยู่ทั่วทุกภาค โดยได้ประกาศเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ๓ แห่ง ได้แก่ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร พ.ศ.๒๕๓๔ นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๕๓๔ และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง พ.ศ. ๒๕๓๕ และแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ ๒ แห่ง ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร พ.ศ. ๒๕๓๔ และผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่นเรศวร พ.ศ. ๒๕๔๘ นอกจากนั้นแล้วประเทศไทยยังมีแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและมรดกโลกทางธรรมชาติที่อยู่ใน “บัญชีรายชื่อเบื้องต้น” รอการนำเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกอีก ๓ แห่ง ได้แก่ ปราสาทหินพิมาย และเส้นทางวัฒนธรรมและปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท กลุ่มป่าแก่งกระจาน (กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗ อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

ประเด็นปัญหา

- **แหล่งธรรมชาติและศิลปกรรมเสื่อมโทรม** จากการขยายตัวของเมืองและเศรษฐกิจ และจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ และความเสื่อมโทรมตามกาลเวลา นอกจากนี้ การขาดความรู้ความเข้าใจของประชาชนมีส่วนสำคัญที่ทำให้แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ถูกบุกรุกและทำลายจนเสียหายจำนวนมาก การขึ้นทะเบียนของแหล่งโบราณสถาน จะเป็นการป้องกันการถูกทุบทำลายและควบคุมให้มีการบูรณะซ่อมแซมหรือก่อสร้างอาคารใหม่ให้มีความเหมาะสมมากขึ้น โดยโบราณสถานทั่วประเทศมีกว่า ๖,๐๐๐ แห่ง และยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนกว่า ๒,๐๐๐ แห่ง ซึ่งการขึ้นทะเบียนแต่ละปีนั้นดำเนินการได้เพียงปีละ ๑๐๐-๑๕๐ แห่ง และต้องใช้เวลาดำเนินการนานเกือบ ๔๐ ปี รวมถึงยังมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและกำลังคน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

๔. วิธีการศึกษา

การปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากร จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศ ซึ่งการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศ จะช่วยกำหนดกรอบแนวคิด และแนวทางการดำเนินการอย่างเหมาะสม และสามารถนำไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล โดยมีรายละเอียดของปัจจัยสำคัญที่นำมาประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

๔.๑ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาประเทศไทย

๑) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่จัดทำโดยคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดมาตราที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ในหมวดต่างๆ ได้แก่

๑.๑) ภาค ๑ หมวด ๒ ประชาชน ส่วนที่ ๑ ความเป็นพลเมืองและหน้าที่ของพลเมือง ส่วนที่ ๒ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๑.๒) ภาค ๒ หมวด ๒ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และหมวด ๗ การกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น

๑.๓) ภาค ๔ หมวด ๒ การปฏิรูปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม ส่วนที่ ๒ การปฏิรูปด้านต่างๆ

มาตรา ๒๘๗ ให้มีการปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการผังเมือง โดยคำนึงถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม หลักการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน และหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังต่อไปนี้

(๑) ปฏิรูประบบและโครงสร้าง องค์กร และกฎหมายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยจัดทำประมวลกฎหมายสิ่งแวดล้อม ประมวลกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติด้านต่างๆ ตรากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ การจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเล การจัดการขยะและของเสียอันตราย และกฎหมายด้านสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจ รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายว่าด้วยการผังเมืองและการพัฒนาเมือง และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

(๒) ปรับปรุงกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาและโครงสร้างการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ ระบบกองทุนด้านสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การจัดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบการจัดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ในทะเล รวมทั้งการนำการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์มาใช้ในการกำหนดนโยบาย แผน และการพัฒนาพื้นที่ การจัดทำระบบบัญชีรายได้ประชาชาติที่คิดรวมต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบภาษีสิ่งแวดล้อม การขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิตต่อผลกระทบจากผลิตภัณฑ์ และการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่จำเป็น

(๓) พัฒนาระบบการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงระบบการคำนวณต้นทุนความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีและการเยียวยาความเสียหายองค์กรและสถาบันเกี่ยวกับความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการบังคับคดีด้านสิ่งแวดล้อม

(๔) ปรับปรุงกลไกและกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๒) นโยบายรัฐบาล คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี) ที่แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗ ได้กล่าวถึงนโยบายรัฐบาล ๑๑ ด้าน ซึ่งด้านที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ด้านที่ ๙ การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร และการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยรัฐบาลมีนโยบายจะรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๓) ข้อเสนอการปฏิรูปประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้รวบรวมข้อเสนอการปฏิรูปในประเทศ ๑๑ ด้านตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งสิ้น ๒๗ หน่วยงาน และจัดทำเป็นรายงานข้อเสนอการปฏิรูปประเทศไทย เพื่อนำเสนอให้สภาปฏิรูปแห่งชาติพิจารณาต่อไป สำหรับข้อเสนอการปฏิรูปด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ภายใต้ หัวข้อ ๘ การปฏิรูปด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม โดยมีข้อเสนอปฏิรูปประเทศไทยที่ควรเสนอให้สภาปฏิรูปแห่งชาติพิจารณา ได้แก่ (๑) ปฏิรูปโครงสร้างและระบบการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EIA และ EHIA) (๒) ปฏิรูประบบภาษีสิ่งแวดล้อม (๓) ปฏิรูปกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในหัตถ์สมัย (๔) สิทธิด้านการใช้น้ำและการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และ (๕) การผลักดันการจัดตั้งองค์กรอิสระต่างๆ

๔) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) กำหนดแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญกับการสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการสร้างสมดุลการพัฒนาและเชื่อมโยงทุกมิติ การพัฒนาอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณภาพ การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงในทุกมิติ โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” และได้วางยุทธศาสตร์การพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาฯ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม (๒) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน (๓) ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน (๔) ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (๕) ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และ (๖) ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ขณะนี้ สศช. อยู่ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) โดยได้กำหนดประเด็นทิศทางการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับ

ที่ ๑๒ ไว้ดังนี้ (๑) การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐ คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง วางแผนบริหารจัดการทรัพยากรแร่ (๒) บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ ผลักดัน (ร่าง) พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการติดตาม ตรวจสอบ ควบคุม (๓) เพิ่มขีดความสามารถการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และ (๔) ขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการผลิต-การลงทุน-การสร้างงานสีเขียว พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งที่ยั่งยืน ส่งเสริมการวิจัยพัฒนานวัตกรรมสีเขียว

๕) นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๕๙ จัดทำขึ้นตามมาตรา ๑๓ (๑) ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนี้ ๑) ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานการอนุรักษ์และความเป็นธรรมในสังคม ๒) ระบบการบริหารและการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพในลักษณะองค์รวม โดยการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรเอกชนและประชาชนผนึกกำลังและมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดนโยบาย วางแผนและติดตามตรวจสอบ และ ๓) ประชาชนมีจิตสำนึก และร่วมดำเนินการป้องกัน แก้ไขและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยประกอบด้วย ๖ นโยบายหลัก ได้แก่ นโยบายที่ ๑ ทรัพยากรธรรมชาติ นโยบายที่ ๒ การป้องกันและขจัดมลพิษ นโยบายที่ ๓ แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม นโยบายที่ ๔ สิ่งแวดล้อมชุมชน นโยบายที่ ๕ การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และนโยบายที่ ๖ เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม

ขณะนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ระหว่างการจัดทำ ร่างนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙ โดยได้กำหนดนโยบายแนวทางการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ เช่น การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจากการพึ่งพิงทรัพยากร (Resource-based Economy) ไปสู่เศรษฐกิจบนฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการใช้ทรัพยากรและวัสดุอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การพัฒนาเครื่องมือประกันความเสี่ยงที่เป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบท การส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความรู้และความตระหนักในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีระบบการเฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบอย่างเข้มงวด ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

๖) **แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙** จัดทำขึ้นตามมาตรา ๓๕ ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยมีวิสัยทัศน์คือ “ประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรม สมดุล มีประสิทธิผล และมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน” ซึ่งกรอบแนวคิดและทิศทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ภายใต้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) โดยแบ่งออกเป็น ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (๑) การปรับฐานการผลิตและการบริโภคให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (๒) การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (๓) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาล (๔) การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชนในทุกระดับ (๕) การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ และ (๖) การพัฒนาคนและสังคมให้มีสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

๗) **นโยบาย แผน และมาตรการอื่นๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง** ที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ นโยบายป่าไม้แห่งชาติ แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน แผนแม่บทการจัดการข้อมูลที่ดินและทรัพยากรดิน Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แผนแม่บทการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ร่างแผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๕๓ แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๔ นโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๖๔) ร่างแผนแม่บทพลังงานไทย ๒๐ ปี แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก ๒๕% ใน ๑๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๖๔) แผนอนุรักษ์พลังงาน ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๗๓) แผนแม่บทการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๗๔ แผนแม่บทในการพัฒนาระบบการขนส่งที่ยั่งยืนและลดปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แผนจัดการมลพิษ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ เป็นต้น

๔.๒ กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

๑) **การทวีความสำคัญของภูมิภาคเอเชีย** ปัจจุบันเศรษฐกิจโลกมีแนวโน้มพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลาง (Multi-polar World) ชัดเจนมากขึ้น มีการถ่ายเทอำนาจทางเศรษฐกิจจากประเทศมหาอำนาจในโลกตะวันตก มายังตะวันออกและกลุ่มประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่มากขึ้น หลายปีที่ผ่านมา ภูมิภาคเอเชียได้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมโลก และการเติบโตของมหาอำนาจทางเศรษฐกิจใหม่ที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา ได้แก่ จีน และ อินเดีย โดยมีปัจจัยสนับสนุนหลัก คือ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาค การมีทรัพยากรภายในภูมิภาคที่ทำให้ต้นทุนการผลิตถูกกว่า รวมถึงนโยบายการส่งเสริมของภาครัฐ และการริเริ่มใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ เศรษฐกิจที่เติบโตส่งผลให้ประชากรจำนวนมากของภูมิภาคเอเชียซึ่งในอดีตมีรายได้น้อยมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้ชนชั้นกลางเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง และเกิดความต้องการใช้ทรัพยากร

เพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อปริมาณของชนชั้นกลางเพิ่มมากขึ้น สังคมก็พัฒนาไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) มากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งจะเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

๒) การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ก่อให้เกิดความร่วมมือของอนุภูมิภาคอาเซียนในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน คมนาคมขนส่ง พลังงาน การค้าและบริการ การท่องเที่ยว แรงงาน เป็นต้น ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างประเทศในภูมิภาคและอนุภูมิภาคมากขึ้น ซึ่งจะช่วยผลักดันให้ความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนมีการพัฒนาขึ้นเป็นอย่างมาก แนวโน้มของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นแนวโน้มที่เกิดในระดับโลกนี้ เป็นโอกาสที่สร้างอำนาจการต่อรองเชิงเศรษฐกิจให้แก่ประเทศในกลุ่มเพื่อต่อรองกับประเทศนอกกลุ่ม รวมถึงร่วมกันกำหนดมาตรการทางการค้าผ่านการกำหนดมาตรฐานต่างๆ เช่น มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยทางอาหาร การใช้แรงงาน เป็นต้น ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวเป็นความเสี่ยงสำหรับประเทศไทยที่ต้องพึ่งพาการส่งออกเป็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ

๓) การให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ธรรมาภิบาล และการตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชน กฎ กติกาใหม่ของโลกด้านสังคมเริ่มมีบทบาทสำคัญมากขึ้น ในเชิงการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชน ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิดความเคารพและรักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นประเด็นที่ประเทศพัฒนาแล้วเรียกร้องให้ประเทศกำลังพัฒนาปฏิบัติตาม เช่น กระบวนการผลิตสินค้าจะต้องไม่ใช้แรงงานเด็ก ไม่ละเมิดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของบุคคลหรือชุมชน การลงทุนของบริษัทข้ามชาติในประเทศกำลังพัฒนาต้องคำนึงถึงประเด็นสิทธิมนุษยชน นอกเหนือไปจากกำไรได้เปรียบในด้านต้นทุน เป็นต้น การมีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนและธรรมาภิบาล ได้สร้างแรงกดดันให้ทุกประเทศต้องให้ความสำคัญกับประเด็นความรับผิดชอบและการสร้างความเป็นธรรมในสังคมให้สูงขึ้นทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน นอกจากนี้ กระแสการตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐมีมากขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก การประท้วงรูปแบบต่างๆ ยังเกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลก แม้จะมีการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน แต่ประชาชนยังคงมีการประท้วงตามท้องถนน รวมทั้งการใช้สื่ออื่นๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย เสรีภาพ และความยุติธรรม

๔) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) เป็นประเด็นที่ได้รับความสำคัญเป็นอย่างสูงในระดับโลก เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเห็นได้จากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ก่อให้เกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรงและบ่อยครั้ง และส่งผลเสียหายต่อโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว รวมทั้งสุขภาพของประชาชน นอกจากนี้ ความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันมีความเข้มข้นขึ้น ก่อให้เกิดกลไกการสนับสนุนและช่วยเหลือทางการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร และความร่วมมือด้านวิจัยและพัฒนามากขึ้น

๕) วาระการพัฒนาภายหลังปี ค.ศ. ๒๐๑๕ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) จะสิ้นสุดลงในปี พ.ศ.

๒๕๕๘ (ค.ศ. ๒๐๑๕) สหประชาชาติจึงได้กำหนดให้มีกระบวนการเจรจาระหว่างรัฐบาล ตามกระบวนการทัศน์ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อกำหนดวาระการพัฒนาภายหลังปี ค.ศ. ๒๐๑๕ (Post-๒๐๑๕ Development Agenda) ซึ่งจะนำไปสู่การรับรองในการประชุมสุดยอดผู้นำของโลก ที่กำหนดจัดขึ้นในวันที่ ๒๕ - ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ณ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกาต่อไป โดยวาระการพัฒนาภายหลังปี ค.ศ. ๒๐๑๕ จะเป็นข้อตกลงใหม่ระดับโลกในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะมีการกำหนดเป้าประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ทุกประเทศจะต้องบรรลุ

๖) กระแสการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แนวโน้มการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นกระแสที่มีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากประเทศต่างๆ ได้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด โดยเฉพาะในภาคการผลิต ขณะเดียวกัน ก็เป็นการส่งเสริมให้ผู้บริโภคซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญจากการซื้อสินค้าและบริการ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งกระแสรักโลกหรือแนวโน้มการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนี้ได้ถูกนำมาใช้ในด้านธุรกิจอย่างเข้มข้นมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการปรับตัวของภาคอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมยานยนต์ได้มีการผลิตรถยนต์แบบประหยัดพลังงาน เป็นต้น ขณะเดียวกันด้านผู้บริโภคได้มีการนำคุณสมบัติของสินค้าที่มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมาเป็นปัจจัยในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและบริการมากขึ้น นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งช่วยผลักดันสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คือ การที่รัฐบาลในหลายๆ ประเทศได้ออกกฎหมาย กำหนดมาตรฐาน รวมทั้งส่งเสริมสินค้าให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังนั้น ประเด็นต่างๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า แนวโน้มเศรษฐกิจสีเขียวหรือการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจะเป็นปัจจัยในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจและการค้าของโลก และประเทศต่อไป

๗) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ และมีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ รวมทั้งเพื่อช่วยลดต้นทุน นอกจากนี้ เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทำให้การสื่อสารสามารถทำได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ประชาชนสามารถรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ทำให้แนวโน้มของขยะอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้าจะมีมากยิ่งขึ้นในอนาคต

๔.๓ ความท้าทายภายในประเทศ

๑) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ผ่านมา ช่วยสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศในหลายๆ ด้าน แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหา เช่น การกระจายรายได้ โดยผลการสำรวจภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี ๒๕๕๙ พบว่า ครอบครัวยุคใหม่ที่รวยที่สุดร้อยละ ๒๐ ของประเทศ มีทรัพย์สินรวมกันคิดเป็นร้อยละ ๖๙ ของทั้งประเทศ ขณะที่ครอบครัวยุคใหม่ที่จนที่สุดมีทรัพย์สินรวมกันคิดเป็นร้อยละ ๑ ซึ่งการที่ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนขยายใหญ่ขึ้นถือเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ดังนั้น การที่ประเทศไทยจะสามารถก้าวข้ามกับดักความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ ต้องอาศัยการเปลี่ยนกรอบวิธีคิด และนโยบายการพัฒนาประเทศ จากที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสำคัญ มาเป็นการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและมีการกำหนดเป้าหมายกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาให้ควบคู่กันไป โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

๒) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ แนวโน้มโครงสร้างประชากรประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อันเนื่องมาจากสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นและอายุขัยเฉลี่ยของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่ภาวะเจริญพันธุ์ที่ต่ำลง และแนวโน้มการมีบุตรลดลงค่อนข้างมาก และผู้อยู่ในวัยแรงงานสามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ลดลง ทำให้การลดลงของจำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเชิงอุปสงค์ภาพการผลิต นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุยังสะท้อนการเพิ่มขึ้นของภาระทางการคลังจากจำนวนประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวนี้อาจจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศต่อไปในระยะข้างหน้า อาทิ การเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ทำให้ภาคธุรกิจต้องมีการปรับตัว เช่น การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจากการใช้แรงงานมาเป็นการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น หรือการใช้แรงงานจากต่างประเทศ เป็นต้น ทั้งนี้ ผลกระทบจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศ อาจทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติทั้งแรงงานที่มีฝีมือและไร้ฝีมือเพื่อทดแทนกำลังแรงงานในประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ หรือเกิดภาวะสมองไหล และความต้องการสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น

๓) ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ สถานการณ์และแนวโน้มความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากจำนวนประชากรและความต้องการใช้ทรัพยากรในกระบวนการผลิตที่มากขึ้น ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองไม่คุ้มค่า จนทรัพยากรย่อยหรือลงและส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดการมลพิษที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร นอกจากนี้ ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ส่งผลกระทบต่อฐานการผลิตภาคเกษตร อุตสาหกรรม ความมั่นคงด้านอาหาร พลังงาน และคุณภาพชีวิตของประชาชน

๔) ค่านิยมจากกระแสบริโภคนิยม กระแสบริโภคนิยม เกิดขึ้นโดยมีสื่อทางการตลาดและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นตัวกระตุ้น ซึ่งปัจจัยทั้งสองประการส่งผลให้กระแสการบริโภคนิยมทวีความรุนแรงขึ้นในอนาคต โดยค่านิยมที่เกิดขึ้นจากกระแสการบริโภคนิยม คือ การบริโภคที่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ของสินค้าและบริการ รวมถึงความสะดวกสบายจากการบริโภค/อุปโภค มากกว่าประโยชน์ใช้สอยที่แท้จริง ผลที่จะตามมา คือ ปริมาณการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคที่มากเกินไปเกินกว่าความจำเป็น รวมถึงปริมาณขยะและมลพิษตกค้างจำนวนมากเกินกว่าขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศและความสามารถในการจัดการของหน่วยงานที่รับผิดชอบ นอกจากนี้ ยังจะเพิ่มภาระงบประมาณของภาครัฐในการฟื้นฟูระบบนิเวศและการบริหารจัดการมลพิษและขยะที่เกิดขึ้นอีกด้วย

๕) ประเด็นทางด้านการบริหารและการเมือง ในปัจจุบันประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงขึ้น แต่ความขัดแย้งทางการเมืองกลับเป็นปัญหามากขึ้น และส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของไทย ปัญหาความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ ได้ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชน และความเชื่อมั่นของนานา

ประเทศ รวมทั้งปัญหาการคอร์รัปชันยังคงเป็นปัญหาสำคัญของไทยและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ในขณะที่ยังไม่มีมาตรการที่จริงจังในการป้องกันการทุจริต นอกจากนี้ การกระจายอำนาจยังไม่มี ความชัดเจนในการถ่ายโอนภารกิจและการแบ่งบทบาทหน้าที่กับราชการส่วนกลาง รวมถึงศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเด็นเหล่านี้เป็นข้อจำกัดและความท้าทายในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศต่อไป

๕. แนวคิดสำคัญที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากสถานการณ์และปัญหาต่างๆ ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าปัจจัยขับเคลื่อนหลักที่สำคัญคือ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของประชากร ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด บางทรัพยากรก็ใช้แล้วหมดไป และไม่สามารถทดแทนได้ อีกทั้งยังมีปัจจัยกดดันหลากหลายรูปแบบที่เป็นตัวเร่งให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง และอาจหมดสิ้นไปได้ เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรม ความต้องการใช้พลังงานเพิ่มขึ้น การขยายตัวของเมืองและการก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐาน การบุกรุกพื้นที่ป่า ความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ดังนั้น ทำให้ได้ข้อสรุปแนวคิดสำคัญที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและยั่งยืน ดังนี้

๕.๑ การน้อมนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดดุลยภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๕.๒ หลักการการจัดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี ๘ หลักการสำคัญ คือ

๑) “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้ จะต้องคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถสงวนรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

๒) “การบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศ” (Ecosystem Approach) เป็นหลักการการจัดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบหรือองค์รวม (Holistic) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงอยู่ของระบบนิเวศอย่างสมดุล และการตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการ และการบริหารจัดการกลุ่มป่า

๓) “การระมัดระวังไว้ก่อน” (Precautionary Principle) เป็นหลักการจัดการเชิงรุกที่เน้นการป้องกันผลกระทบล่วงหน้าโดยการสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เปราะบางและพื้นที่เสี่ยง

๔) “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluters Pay Principle: PPP) และ “ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย” (Beneficiaries Pay Principle: BPP) เป็นหลักการในการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสร้างแรงจูงใจและภาวะรับผิดชอบเพื่อลดการก่อกมลพิษ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมถึงสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียประโยชน์ เพื่อลดความขัดแย้งทางสังคมอันเกิดจากการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ และทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ร่วมกัน

๕) “ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ - เอกชน” (Public-Private Partnership) เป็นหลักการที่ใช้สร้างการร่วมรับผิดชอบและควรรนำมาใช้ควบคู่กับหลักการผู้ก่อกมลพิษเป็นผู้จ่ายเพื่อส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนและมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

๖) “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) เป็นหลักการที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การกระจายอำนาจที่ยึดหลักการพื้นที่ - หน้าที่ - การมีส่วนร่วม (Area-Function-Participation: AFP) การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจ การเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ และการกำหนดภาวะรับผิดชอบ (Accountability) ของทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง

๗) “สิทธิมนุษยชน” (Human Right) และ “สิทธิพลเมือง” (Citizen’s Right) เป็นหลักการที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสิทธิและเสรีภาพของความเป็นพลเมืองไทย เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชน ในการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างเป็นธรรม และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย เป็นต้น เพื่อลดและจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทย เป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐ โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมีความเท่าเทียม เสมอภาค และไม่เลือกปฏิบัติ

๘) การขยายความรับผิดชอบให้แก่ผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) เป็นหลักการที่มีวัตถุประสงค์ในการขยายความรับผิดชอบให้แก่ผู้ผลิตเพื่อจัดการซากผลิตภัณฑ์ภายหลังจากที่ได้ใช้งานหรือบริโภคเสร็จสิ้นแล้ว มีลักษณะที่สำคัญคือ เปลี่ยนความรับผิดชอบไปยังผู้ผลิต โดยไม่ผลักความรับผิดชอบให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีแนวทางการจูงใจให้แก่ผู้ผลิตมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

๕.๓ เครื่องมือและกลไกเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องผลักดันให้มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง เนื่องจากเครื่องมือและกลไกเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่มีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม เครื่องมือและกลไกมีหลากหลายรูปแบบ การเลือกใช้เครื่องมือเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งอาจไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดี ดังเช่นที่ผ่านมา ที่มีการใช้เครื่องมือและกลไกแล้วแต่ยังไม่มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องนำเครื่องมือและกลไกมาใช้ในลักษณะผสมผสานร่วมกันด้วย เช่น เครื่องมือกำกับและควบคุม เช่น กฎหมาย กฎระเบียบ มาตรฐาน เทศบัญญัติ และข้อบังคับท้องถิ่น เป็นต้น

ต้องนำมาใช้ควบคู่กับเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ค่าธรรมเนียม/ภาษีการปล่อยมลพิษ ค่าปรับ ค่าภาคหลวง การประกันความรับผิดชอบ ภาษี ค่าธรรมเนียมการใช้ ค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ ระบบมัดจำคืนเงิน การซื้อขายสิทธิในการปล่อยมลพิษ มาตรการเงินอุดหนุน ฯลฯ หรือบางเรื่องอาจต้องใช้เครื่องมือทางสังคม เช่น การให้รางวัล การยกย่องเชิดชู การสร้างแรงกดดันทางสังคม การสร้างความตระหนัก การเปิดเผยข้อมูล ฯลฯ มาร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

๖. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๖.๑ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา

๑) ทรัพยากรดินและที่ดิน

๑.๑) จัดทำแผนการใช้ที่ดินของชาติทั้งระบบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น

๑.๒) พัฒนากลไกการบริหารจัดการที่ดินแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อลดการกระจุกตัวของ การถือครองที่ดินและให้มีการกระจายการถือครองที่ดินที่เป็นธรรม เช่น ปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีที่ดิน การจัดตั้งธนาคารที่ดิน เป็นต้น รวมทั้ง พัฒนากลไก ช่องทาง และรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการติดตาม ตรวจสอบการบริหารจัดการที่ดิน

๑.๓) เร่งสำรวจและจัดทำแผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐให้ชัดเจนครอบคลุมและเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่ดินระหว่างรัฐกับเอกชน และให้มีแผนที่ที่มีมาตรฐานเดียวกันในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑.๔) จัดทำฐานข้อมูลการถือครองที่ดิน ที่เชื่อมโยงและบูรณาการกับข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นฐานข้อมูลกลางในการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน และใช้ในการกำหนดนโยบายและแผนการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม รวมทั้ง เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้

๑.๕) เร่งรัดการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดินที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน เช่น พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ - พระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๔ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้น และตรากฎหมายขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดินที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและยั่งยืน เช่น พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ.

๑.๖) สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนที่ทำมือที่แสดงพื้นที่การถือครองที่ดินของชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

๑.๗) สนับสนุนให้มีการขอคืนที่ดินจากส่วนราชการในส่วนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือใช้ประโยชน์ไม่เต็มศักยภาพของพื้นที่ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ รวมทั้งให้มีการใช้มาตรการทางภาษีเพื่อบังคับหรือจูงใจให้ผู้ที่ถือครองที่ดินไว้เป็นจำนวนมากโดยไม่ได้ทำประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและสังคม ให้หันมาทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น

๑.๘) เร่งฟื้นฟูและปรับปรุงคุณภาพดินที่เสื่อมโทรม โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตร เพื่อส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตต่อหน่วย เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และเพื่อให้สามารถนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์และสร้างรายได้ที่มั่นคงแก่เกษตรกรได้

๑.๙) ส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรด้วยระบบเกษตรกรรมยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ เกษตรทฤษฎีใหม่ และวนเกษตร โดยผ่านเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ หรือปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการผลิต รวมทั้ง สนับสนุนการพัฒนาและจัดทำพื้นที่ต้นแบบเพื่อสาธิตการเรียนรู้รูปแบบการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นไปตามหลักวิถีปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) เช่น การอนุรักษ์ดินและน้ำ การลดการก่อกมลพิษทางอากาศที่เกิดจากการเผาซากตอซัง การห้ามใช้สารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่สูงและพื้นที่ต้นน้ำ และการนำเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรกลับไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น

๑.๑๐) ให้การสนับสนุนทุนทางทรัพยากรเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่เกษตรกรในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตรให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น การจัดหาแหล่งทุนและสร้างกลไกทางการตลาดเพื่อรองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น และการให้ความรู้ในการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร การลดการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรโดยหันมาใช้วิถีธรรมชาติแทน ควบคู่กับการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิต การเพิ่มมูลค่า และการจัดการด้านการตลาด รวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและบริการเป็นระบบครบวงจร เป็นต้น

๑.๑๑) สนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า และวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ ทั้งในรูปของความรู้พื้นฐาน การพัฒนาการบริหารจัดการใหม่ๆ ตลอดจนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการบริหารจัดการที่ดินในอนาคต เช่น การศึกษาเรื่องการจัดเก็บภาษีมูลค่าส่วนเพิ่มของที่ดิน ซึ่งการเพิ่มของมูลค่าที่ดินมาจากการลงทุนด้านสาธารณูปโภคของรัฐที่ทำให้ผู้ถือครองที่ดินได้ประโยชน์ โดยได้กำไรในการขายที่ดินจากผลของโครงการลงทุนของรัฐ จึงต้องจ่ายภาษีเพิ่มขึ้น เป็นต้น

๒) ทรัพยากรป่าไม้

๒.๑) เร่งรัดการจัดทำและกำหนดเขตพื้นที่ป่าไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๘๔ ให้ชัดเจน เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบร่องรอยการใช้ประโยชน์ในพื้นที่กับแนวเขตป่าไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๘๔ และแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศเก่า และพิสูจน์สิทธิและคืนสิทธิในที่ดินให้กับราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่มาก่อนการประกาศเขตป่าไม้

๒.๒) เร่งรัดจัดทำแนวเขตป่าไม้ทุกประเภทให้เป็นแนวเดียวชัดเจน เพื่อไม่ให้ซ้อนทับกับแนวเขตอื่นๆ และถูกต้องตามกฎหมายแต่ละประเภท โดยให้เพิกถอนในส่วนที่ซ้อนทับกันออกจากป่าสงวนแห่งชาติ และเพิกถอนพื้นที่ซึ่งมีการใช้ประโยชน์มาแล้วตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๘๔ ให้มีความชัดเจน รวมทั้งประกาศพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นช่องว่างให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และภายหลังจากเสร็จสิ้นการจัดทำแนวเขตป่าไม้ต่างๆ แล้ว จะต้องประกาศแนวเขตที่จัดทำขึ้นนี้ให้มีความชัดเจน โดยใช้คำพิกัดแผนที่เป็นหลัก เพื่อแสดงขอบเขตแนวเขตป่าทุกประเภทให้ประชาชนได้รับทราบกันอย่างเปิดเผยและทั่วถึง

๒.๓) การยึดคืนพื้นที่ป่าและยับยั้งการบุกรุกป่าตามแผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้, การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ควรมีการดำเนินการที่แตกต่างกันระหว่างราษฎรที่ทำมาหากินในพื้นที่ป่ากับกลุ่มทุนที่บุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตรแปลงใหญ่ หรือ ทำธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท

๒.๔) อนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ให้เป็นร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ และพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ประเทศ โดยพัฒนาเป้าหมายย่อยในระดับภูมิภาคหรือระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับลักษณะพื้นที่และศักยภาพของแต่ละพื้นที่ โดยส่งเสริมให้มีการปลูกป่าเพิ่มขึ้น ควบคู่กับป้องกันการลักลอบบุกรุกทำลายป่าและสัตว์ป่า รวมถึงส่งเสริมการบริหารจัดการป่าแบบกลุ่มป่า ป่าชุมชน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อร่วมกันดูแลรักษาและอนุรักษ์ป่าให้มีความยั่งยืน

๒.๕) ส่งเสริมบทบาทของภาคีเครือข่ายและชุมชน ในการเฝ้าระวังการบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์ และการเฝ้าระวังและควบคุมไฟป่า รวมทั้งพัฒนาชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้เป็นชุมชนเชิงนิเวศ (Eco-Village) เพื่อส่งเสริมให้มีวิถีชีวิตที่สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนและพึ่งตนเองได้

๒.๖) ปรับปรุงแก้ไขและผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้ผลบังคับใช้โดยเร็ว ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ..... ร่างพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. ... ร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ. ... เป็นต้น

๒.๗) สนับสนุนบทบาทความร่วมมือจากภาคเอกชน ในการสงวนรักษา และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ผ่านแนวทางต่างๆ เช่น การดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) เป็นต้น

๒.๘) ส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจที่มีศักยภาพสูง และไม่เศรษฐกิจที่มีระบบตัดฟันยาวที่ถูกต้องตามกฎหมายในพื้นที่ของเอกชนหรือนอกเขตพื้นที่ป่าไม้ โดยให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ควบคู่กับส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อระบุแหล่งกำเนิดของไม้ เช่น ลายพิมพ์ดีเอ็นเอ (DNA Fingerprint) เป็นต้น

๒.๙) จัดทำระบบฐานข้อมูลแนวเขตป่าไม้และกิจกรรมในเขตป่าไม้ให้ได้มาตรฐานและเป็นปัจจุบัน รวมทั้ง ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสำรวจประเมินสถานภาพ และติดตาม ตรวจสอบ การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ป่า ตลอดจนการบริหารจัดการป่าแบบกลุ่มป่า และสร้างพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างป่า เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ

๒.๑๐) สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนปลูกต้นไม้ตามเขตเมืองและปลูกป่าโดยใช้ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวิถีธรรมชาติ (Natural Reforestation) การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง และการฟื้นฟูและการปลูกป่าในรูปแบบวนเกษตร โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ต้นน้ำ และพื้นที่รอยต่อตามแนวเขตอนุรักษ์

๒.๑๑) พัฒนาและส่งเสริมการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการดูแลรักษาป่าไม้ และเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศป่าไม้ เช่น การใช้ระบบการจ่ายค่าตอบแทนบริการเชิงนิเวศ (Payment for Ecosystem Services: PES) ให้กับประชาชนที่ดูแลรักษาป่าไม้หรือปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำกินจากพื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่ป่า การศึกษาวิจัยและพัฒนาแบบพันธบัตรป่าไม้ในการระดมทุนจากภาคประชาชน ภาคเอกชน และองค์กรต่างๆ

เพื่อการดูแลรักษาป่าไม้ และแนวทางการลดก๊าซเรือนกระจกจากการทำลายป่า (REDD+) ในการรักษาพื้นที่ป่าไม้ไว้เพื่อคงความสมดุลตามธรรมชาติ เป็นต้น

๓) ความหลากหลายทางชีวภาพ

๓.๑) พัฒนากฎระเบียบ และมาตรการในการอนุรักษ์และคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศต่างๆ โดยเฉพาะชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม โดยคำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศเป็นสำคัญ รวมทั้ง เร่งรัดการประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ พ.ศ.

๓.๒) เร่งรัดให้มีการจัดทำและปรับปรุงกฎ ระเบียบ และกลไกในการเข้าถึง แบ่งปันผลประโยชน์ และติดตามตรวจสอบการใช้ทรัพยากรชีวภาพและทรัพยากรพันธุกรรม รวมทั้ง จัดให้มีองค์กรกลางระดับประเทศเพื่อบริหารจัดการการเข้าถึง การแบ่งปันผลประโยชน์ และการติดตามตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพและทรัพยากรพันธุกรรม

๓.๓) ลดอัตราการสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติและดำเนินการฟื้นฟูระบบนิเวศเสื่อมโทรมให้สามารถดำรงไว้ซึ่งความสามารถในการให้บริการทางนิเวศ เพื่อรองรับการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย

๓.๔) จัดทำกลไกในการปกป้องคุ้มครองและฟื้นฟูชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่นและชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามตามทะเบียนชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย และผลักดันให้มีการดำเนินการตามมาตรการป้องกันควบคุม และกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๕๒

๓.๕) ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ และเสริมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญและคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพในทุกภาคส่วน รวมทั้ง เสริมสร้างสมรรถนะและการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจ ประชาสังคม และชุมชน ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน

๓.๖) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ที่สำคัญและมีความเปราะบางเชิงนิเวศ การลดผลกระทบจากภัยคุกคามที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และการประเมินมูลค่าการให้บริการของระบบนิเวศต่างๆ รวมทั้ง พัฒนางานวิจัยและองค์ความรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จากฐานทรัพยากรชีวภาพ โดยอาศัยองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น อาหาร สมุนไพร เป็นต้น รวมทั้ง ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน สำหรับการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

๓.๗) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาและการใช้แนวคิดการจ่ายค่าตอบแทนคุณค่าระบบนิเวศและการบริการของระบบนิเวศในการคุ้มครองระบบนิเวศที่มีความสำคัญ (The Economics and Ecosystems and Biodiversity: TEEB) การเก็บค่าบริการเชิงนิเวศ (Payment for Ecosystem Services: PES) และหลักการผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย (Beneficiaries Pay Principle: BPP) มาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

๓.๘) พัฒนาฐานข้อมูลและองค์ความรู้ รวมถึงองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรชีวภาพ และพัฒนาระบบเครือข่ายเชื่อมโยงการจัดการการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเป็นธรรม รวมถึงสร้างช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลและส่งเสริมการติดตามข้อมูลแก่สาธารณชน และสนับสนุนให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

๔) ทรัพยากรน้ำ

๔.๑) เร่งผลักดันร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติการจัดการน้ำเสีย พ.ศ. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในภาพรวมของประเทศ

๔.๒) เพิ่มประสิทธิภาพกลไกในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยปรับปรุงองค์กรกำกับดูแลการจัดการน้ำแบบองค์รวม การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรลุ่มน้ำและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการน้ำ รวมถึงพัฒนาองค์ความรู้และสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำ

๔.๓) ผลักดันแผนแม่บทการบริหารจัดการน้ำ โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

๔.๔) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ เพื่อป้องกันปัญหาอุทกภัยและภัยแล้ง และสนับสนุนภาคเกษตร โดยพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางและเล็ก การปรับปรุงคันกันน้ำ และการฟื้นฟูการขุดลอกคูคลองและแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิม ให้มีประสิทธิภาพในการระบายน้ำ รวมทั้งส่งเสริมการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๔.๕) เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำให้สูงขึ้น โดยลดความเข้มข้นของการใช้น้ำ (Water Intensity) ผ่านการประหยัด การพัฒนาเทคโนโลยีประหยัดน้ำ และการกำหนดราคาของน้ำให้สะท้อนต้นทุนของน้ำ และผลักดันให้เกิดเครื่องมือในการบริหารจัดการน้ำโดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะการให้สิทธิในการใช้น้ำ และมาตรการทางด้านราคา เพื่อส่งเสริมการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

๔.๖) เร่งรัดการขยายพื้นที่ชลประทาน และพัฒนาปรับปรุงระบบการกักเก็บน้ำต้นทุนและระบบการกระจายน้ำในพื้นที่ชลประทานที่มีศักยภาพทางการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการเพิ่มผลผลิตและสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน

๔.๗) จัดทำฐานข้อมูลการใช้น้ำในระดับลุ่มน้ำย่อยเพื่อใช้ประโยชน์ในการควบคุมและกำกับการใช้น้ำในแต่ละลุ่มน้ำให้เป็นไปตามลำดับความสำคัญ รวมถึงกำหนดสัดส่วนการใช้น้ำในแต่ละกิจกรรมของแต่ละภาคส่วน โดยผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมต่างๆ

๔.๘) พัฒนาองค์ความรู้และสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการลุ่มน้ำในทุกระดับ เพื่อลดความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างภาคประชาชน ภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม

๔.๙) สร้างระบบบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีความจำเป็นเร่งด่วน และปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสียที่มีอยู่และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้ดำเนินงานได้เต็มศักยภาพของระบบ รวมทั้งกำหนดมาตรฐานการจ่ายค่าบำบัดน้ำเสียที่เป็นธรรม

๔.๑๐) เพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ และการจัดการน้ำเสีย

๕) ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

๕.๑) เร่งประกาศเขตคุ้มครองทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ที่มีระบบนิเวศสำคัญ เพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในทะเล รวมทั้งปรับปรุงการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเล อุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาคีที่เกี่ยวข้อง

๕.๒) สนับสนุนบทบาทของชุมชนประมงพื้นบ้านในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมถึงมีการสร้างกลไกการเฝ้าระวังการทำประมงที่ผิดกฎหมายในเขตการทำประมงพื้นบ้าน

๕.๓) อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยผสานการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพื้นที่ปากแม่น้ำที่สำคัญ (เช่น แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำตาปี ฯลฯ) ควบคู่กับการนำมาตรการการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและให้มีการจัดทำพื้นที่อนุรักษ์เพื่อคุ้มครองระบบนิเวศที่สำคัญ กำกับ ดูแลการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณชายฝั่ง เพื่อควบคุมมิให้มีการดำเนินกิจกรรมการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนที่ผิดกฎหมายและเพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งลดการก่อสร้างที่ก่อให้เกิดการกัดเซาะชายฝั่ง

๕.๔) ดูแลการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณชายฝั่งให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ และห้ามการก่อสร้างที่ก่อให้เกิดการกัดเซาะชายฝั่ง โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ และร่วมตัดสินใจในการวางแผน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน

๕.๕) กำหนดและจำแนกเขตพื้นที่ที่มีปัญหากัดเซาะชายฝั่งทะเล ตามระดับความรุนแรงและความเร่งด่วนของปัญหา หรือมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาขึ้นในอนาคต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการการป้องกันและแก้ไข หรือฟื้นฟูพื้นที่แต่ละประเภท และแต่ละแห่งให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

๕.๖) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชน และองค์ความรู้ แก่ประชาชน องค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริเวณชายฝั่งทะเล ในการเสริมสร้างฟื้นฟูแนวชายฝั่งทะเลด้วยระบบธรรมชาติ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อการกัดเซาะชายฝั่งทะเล

๕.๗) เร่งฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ โดยจัดสร้างและขยายปะการังเทียม และหญ้าทะเล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน และแก้ไขกฎระเบียบให้สามารถใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนได้ รวมทั้งแก้ไขและฟื้นฟูพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่ถูกกัดเซาะให้กลับคืนสู่สมดุลธรรมชาติ หรือสามารถใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ตามศักยภาพ

๕.๘) ส่งเสริมการทำประมงที่คำนึงถึงความสมดุลของทรัพยากร สัตว์น้ำและระบบนิเวศ โดยมีการประเมินทรัพยากรประมง (Fisheries Stock Assessment) เพื่อใช้ในการวางแผนบริหารจัดการให้สอดคล้องกับศักยภาพ รวมทั้งจำกัดและยกเลิกเครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง

๖) ทรัพยากรแร่

๖.๑) เร่งรัดการจัดทำเขตศักยภาพแร่และเขตเศรษฐกิจแร่ทั้งประเทศให้แล้วเสร็จ เพื่อใช้ประกอบการวางแผนและจัดเตรียมพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรแร่อย่างยั่งยืน และลดผลกระทบจากการพัฒนาทรัพยากรแร่ที่มีต่อชุมชนในพื้นที่

๖.๒) พัฒนาเครื่องมือกำกับ ควบคุมการบริหารจัดการเหมืองแร่ให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ รวมถึงเร่งสร้างมาตรการกำกับ ดูแลและชดเชยค่าเสียหายตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายอย่างเป็นธรรม

๖.๓) สร้างกลไกเพื่อเสริมศักยภาพของท้องถิ่นและชุมชน ในการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม และดูแลการทำเหมืองแร่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๖.๔) สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและเพิ่มขีดความสามารถให้กับหน่วยงานท้องถิ่นระดับตำบล เพื่อเป็นหน่วยงานเครือข่ายในการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง การเฝ้าระวัง และป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากการพัฒนาทรัพยากรแร่

๖.๕) ส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแร่อย่างชาญฉลาด

๖.๖) พัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงข้อมูลทรัพยากรแร่ กับข้อมูลด้านอื่นๆ โดยเฉพาะข้อมูลด้านสุขภาพ รวมถึงสร้างช่องทางการเผยแพร่ข้อมูล และการรายงานผลการติดตามประเมินผลการดำเนินงานในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแร่ โดยสนับสนุนให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลตลอดจนพัฒนาให้เป็นศูนย์ข้อมูลกลางที่มีข้อมูลทันสมัย เข้าถึงได้สะดวก และมีการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ

๖.๗) สร้างกลไกการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยจัดตั้งระบบกองทุนฉุกเฉินเพื่อชดเชยค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายในการฟ้องแก้ผู้ได้รับผลกระทบ ร่วมกับการศึกษา และกำหนดมาตรการทางการคลังที่เหมาะสม เป็นธรรม และเป็นไปตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย พร้อมทั้งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สามารถเรียกค่าเสียหายจากผู้ประกอบการเพื่อรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ในระยะยาว ถึงแม้โครงการจะสิ้นสุดลงแล้ว รวมถึงกำกับ ดูแล และส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

๖.๘) สร้างกลไกในการเฝ้าระวัง ติดตาม และตรวจสอบพื้นที่วิกฤติสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่ โดยระบบภาคี ๔ ฝ่าย ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ ผู้แทนภาคประชาชน และนักวิชาการ พร้อมทั้งเปิดเผยข้อมูลให้สาธารณชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง

๗) พลังงาน

๗.๑) สร้างความรู้ ความเข้าใจ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาพลังงานของประเทศในทุกขั้นตอนอย่างโปร่งใส เพื่อเตรียมการรองรับการขยายตัวของปริมาณการใช้พลังงานของประเทศในอนาคต

๗.๒) ส่งเสริมการผลิตและการใช้พลังงานหมุนเวียนในภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะการผลิตไฟฟ้าและการขนส่ง โดยพัฒนาเทคโนโลยีพลังงานหมุนเวียน เช่น พลังงานชีวภาพ และพลังงานชีวมวล เป็นต้น ให้มีศักยภาพในการแข่งขันกับราคาเชื้อเพลิงฟอสซิล ควบคู่กับการกำหนดมาตรการทางเศรษฐศาสตร์

เพื่อสร้างแรงจูงใจที่เอื้อต่อการผลิตและการใช้ไฟฟ้าจากแหล่งพลังงานหมุนเวียน เช่น สิทธิพิเศษด้านภาษี กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน เป็นต้น

๗.๓) สนับสนุนให้มีการผลิตและใช้พลังงานหมุนเวียนในระดับชุมชน/ครัวเรือน เช่น การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์บนหลังคา (Solar Roof Top) และการใช้ของเสียหรือวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เป็นต้น โดยกำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาพลังงานหมุนเวียน เช่น สนับสนุนเงินลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องและโครงสร้างพื้นฐานให้สามารถสนับสนุนการซื้อขายไฟฟ้าจากชุมชน/ครัวเรือนสู่ระบบสายส่งได้

๗.๔) สนับสนุนการสร้างโครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Grid) เพื่อเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงโครงข่ายผลิตไฟฟ้าในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนจนถึงระดับผู้ผลิตรายใหญ่

๗.๕) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา ชุมชนและประชาชน เช่น พลังงานทดแทนหรือพลังงานหมุนเวียน ยานยนต์ประหยัดพลังงาน การผลิตพลังงานจากพืชพลังงาน ของเสียหรือวัสดุเหลือใช้ต่างๆ (Waste to Energy) จากภาคครัวเรือน ภาคการเกษตร และภาคอุตสาหกรรม การผลิตพลังงานหมุนเวียนจากแหล่งธรรมชาติต่างๆ (แสงอาทิตย์/ลม/น้ำ) อุปกรณ์ประหยัดพลังงาน ทั้งในเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน เครื่องมือและเครื่องจักรอุตสาหกรรม เป็นต้น โดยสนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และนำไปสู่การเพิ่มสัดส่วนการใช้ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศมากขึ้น

๗.๖) พัฒนากลไก ช่องทาง และรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการพัฒนาการผลิต การใช้ และการบริหารจัดการพลังงานหมุนเวียนด้วยตนเอง รวมทั้งการเข้าถึงแหล่งข้อมูลพลังงานหมุนเวียนได้อย่างสะดวก เช่น ศักยภาพพลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ แหล่งพลังงานน้ำ และการจัดหาวัตถุดิบ เป็นต้น

๗.๗) พัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การพัฒนาโครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีความเร็วสูงและเข้าถึงได้ง่าย เพื่อต่อยอดสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานและการใช้ชีวิตประจำวัน โครงการส่งเสริมการประชุมทางไกลผ่านระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง การจัดการระบบการจราจรและขนส่งอัจฉริยะ (Intelligent Transport System: ITS) การออกแบบและก่อสร้างที่อยู่อาศัยหรืออาคารประหยัดพลังงาน เป็นต้น

๗.๘) กำหนดเขตการปลูกพืชพลังงานและพืชอาหารให้เหมาะสม เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างความมั่นคงของปริมาณอาหารให้เพียงพอกับความต้องการ และการส่งเสริมการผลิตพลังงานทดแทนของประเทศ

๗.๙) สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และการใช้พลังงานหมุนเวียนและพลังงานทดแทน และสร้างเครือข่ายพลังงานให้มีความเข้มแข็งจากกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อเป็นกลไกในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เช่น เครือข่ายอนุรักษ์พลังงาน เครือข่ายพลังงานลม เครือข่ายชีวมวลและก๊าซชีวภาพ เป็นต้น ตลอดจนจัดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและพลังงานหมุนเวียนให้กับเยาวชนไทย

๘) ขยะมูลฝอย

๘.๑) เร่งรัดการดำเนินการตาม Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย

๘.๒) เร่งรัดการออกกฎ ระเบียบเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย ได้แก่ กฎกระทรวงการคัดแยก เก็บขน และกำจัดมูลฝอย กฎกระทรวงว่าด้วยสุขลักษณะการจัดการมูลฝอยทั่วไป กฎกระทรวงกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการเก็บขนและกำจัดมูลฝอย ภายใต้พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ ร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการขยะแห่งชาติ พ.ศ. และร่าง พระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. เป็นต้น

๘.๓) ส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนแบบครบวงจร โดยการรวมกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้ง พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้มีความรู้ ความชำนาญในการจัดการขยะมูลฝอย มูลฝอยติดเชื้อ และของเสียอันตราย ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและมีประสิทธิภาพ โดยภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ/หรือส่งเสริมให้เอกชนเข้ามาร่วมลงทุนในการดำเนินงาน

๘.๔) สนับสนุนการใช้หลักการความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ-เอกชน (Public-Private Partnership) เพื่อจูงใจให้เอกชนเข้ามาร่วมลงทุน ทั้งในรูปแบบของโครงการร่วมภาครัฐ-เอกชน หรือโครงการของ ภาคเอกชน เช่น การจัดการขยะชุมชน การดำเนินธุรกิจรีไซเคิลหรือการแปรรูปใช้ใหม่ การผลิตขยะเชื้อเพลิง การก่อสร้างศูนย์กำจัดของเสียอันตรายตามหลักวิชาการหรือร่วมบริหารจัดการของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นจาก อุตสาหกรรม

๘.๕) สนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและเฝ้าระวังไม่ให้มีการลักลอบ ทิ้งสารอันตราย กากอุตสาหกรรมและมูลฝอยติดเชื้อในสิ่งแวดล้อม

๘.๖) ส่งเสริมธุรกิจรีไซเคิลหรือการแปรรูปใช้ใหม่ โดยสนับสนุนผู้ประกอบการให้ผลิตสินค้าที่มี ส่วนประกอบจากวัสดุรีไซเคิลเพิ่มมากขึ้น และพัฒนาวิธีการนำขยะมูลฝอยมาแปรรูปเพื่อนำกลับมาใช้ ประโยชน์

๘.๗) ส่งเสริมการให้ความรู้กับทุกภาคส่วน ในการลดขยะมูลฝอยจากบ้านเรือนโดยหลักการ 3Rs (Reduce Reuse and Recycle) คัดแยกขยะมูลฝอย และการจัดการขยะมูลฝอย โดยเฉพาะเยาวชน โดยกำหนดให้มีหลักสูตรการเรียน รวมทั้งส่งเสริมสถานศึกษาดำเนินกิจกรรมลด คัดแยก และนำขยะมูลฝอย ไปใช้ประโยชน์

๙) คุณภาพอากาศและเสียง

๙.๑) พัฒนามาตรฐานคุณภาพอากาศและเสียงในบรรยากาศ มาตรฐานควบคุมการระบาย มลพิษ โดยให้ความสำคัญเข้มงวดและครอบคลุมแหล่งกำเนิดหลักในแต่ละประเภทและสารมลพิษที่สำคัญ โดย เทียบเคียงกับเมืองอันดับต้นในเอเชีย

๙.๒) ดำเนินมาตรการแก้ไขปัญหาหมอกพิษทางอากาศที่เป็นปัญหาเฉพาะพื้นที่ เช่น ปัญหา สารอินทรีย์ระเหยง่าย (VOCs) และโอโซน (O₃) ในเมืองใหญ่ เขตควบคุมมลพิษจังหวัดระยองหรือพื้นที่ อุตสาหกรรม ปัญหามลพิษในพื้นที่หน้าพระลาน ปัญหามลพิษจากหมอกควันในพื้นที่ภาคเหนือ ๙ จังหวัด

๙.๓) มีการจัดการมลพิษทางเสียงจากยานพาหนะและจราจร เช่น การตรวจติดตามระดับเสียงรลโดยสารขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) การรณรงค์การใช้ท่อไอเสียรถจักรยานยนต์ที่ได้มาตรฐาน การกวาดชั้นจับกุมร้านค้าที่จำหน่ายท่อไอเสียที่ไม่ได้มาตรฐานและร้านค้าที่ดัดแปลงท่อไอเสีย และการบำรุงรักษาเครื่องยนต์อย่างสม่ำเสมอเพื่อลดเสียง ตลอดจนจัดการปัญหามลพิษทางเสียงจากอากาศยาน เช่น การกำหนดเส้นทางการบิน ข้อกำหนดทางเทคนิคการบินเพื่อลดเสียง เป็นต้น

๙.๔) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อติดตาม ตรวจสอบคุณภาพอากาศ เช่น การติดตั้งสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศ ให้ครอบคลุมและเพียงพอ เพื่อควบคุมป้องกัน แก้ไข ฝ้าระวัง ติดตาม ดูแลและสามารถจัดการปัญหามลพิษต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๙.๕) นำระบบการรายงานผลการตรวจวัดมลพิษทางอากาศจากปล่องโรงงานอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous Emission Monitoring Systems : CEMs) มาใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยมีการพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มอุตสาหกรรมที่สำคัญกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อรายงานต่อหน่วยงานกำกับ ดูแล และใช้ประกอบการควบคุมการระบายมลพิษ รวมทั้ง จัดทำระบบตรวจวัดคุณภาพอากาศแบบ Real time ติดตั้งด้านหน้าโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยเฉพาะโรงงานไฟฟ้า เพื่อให้ประชาชนรับทราบคุณภาพอากาศในพื้นที่

๙.๖) พัฒนาศักยภาพบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการควบคุมป้องกัน ฝ้าระวัง ติดตาม ดูแลปัญหามลพิษทางอากาศ และส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชน และองค์ความรู้แก่ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการฝ้าระวัง บริหารจัดการ และควบคุมการเผาในที่โล่ง

๙.๗) นำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) มาใช้ในการเรียกเก็บค่าเสียหายจากผู้ประกอบการที่มีการปล่อยมลพิษทางอากาศและเสียง เพื่อรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมทั้ง สร้างแรงจูงใจในการลดการก่อมลพิษ

๑๐) สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน

๑๐.๑) จัดทำและบังคับใช้ผังเมืองที่กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเป็นสัดส่วน ชัดเจนและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคตและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นในการพัฒนาเมือง รวมทั้ง เร่งแก้ไขปัญหาคาบเกี่ยวและข้อขัดแย้งทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผังเมือง เช่น การควบคุมการก่อสร้างอาคาร และการควบคุมการจัดสรรที่ดิน เป็นต้น รวมทั้งพัฒนาเครื่องมือทางกฎหมายในการดำเนินการทางผังเมืองอื่นๆ

๑๐.๒) พัฒนาเมืองต้นแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green City) และให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ในเมือง (Urban Forestry) คุ้มครองพื้นที่สีเขียวรอบเมือง (Green Belt) และพื้นที่เกษตรกรรมรอบชานเมือง เพื่อเป็นพื้นที่แนวกันชนรอบเมืองและป้องกันการขยายตัวของเมืองอย่างไม่เป็นระบบ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในพื้นที่เมือง โดยการใช้เทคโนโลยีในการออกแบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบขนส่งและอาคารที่อยู่อาศัยที่ประหยัดพลังงาน สนับสนุนการใช้จักรยานและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการรองรับ เช่น ให้มีทางจักรยานสำหรับถนนในชุมชน เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmentally Friendly Society)

๑๐.๓) ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งชุมชนแออัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดการน้ำเสีย และขยะมูลฝอย ภายใต้หลักการ 3Rs (Reduce Reuse และ Recycle) ตลอดจนส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

๑๐.๔) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับบริบท ศักยภาพ ทรัพยากร และความต้องการ โดยการมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญต่อมรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมถึงส่งเสริมให้มีการค้นหา และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และต่อยอดเป็นองค์ความรู้ในระดับสากล

๑๐.๕) จัดทำรายการมาตรฐานตัวชี้วัดเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ สัดส่วนปริมาณขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการ และสัดส่วนพื้นที่สีเขียว เป็นต้น และจัดทำทำเนียบเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้เป็นข้อมูลที่สาธารณชนรับทราบสม่ำเสมอ

๑๐.๖) ส่งเสริมและสร้างพื้นที่สีเขียวใหม่ในชุมชน (New Local Green Areas) โดยให้ประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันออกแบบ มีความเป็นเจ้าของ และร่วมกันปกป้องพื้นที่สีเขียวของตน

๑๐.๗) สนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง โดยใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีการถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ไปยังชุมชนอื่นต่อไป

๑๑) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม

๑๑.๑) เร่งจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกทางธรรมชาติและโบราณสถานของชาติ เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพแหล่งมรดกไทยให้ได้มาตรฐาน และเป็นการควบคุมและป้องกันการถูกบุกรุกและทำลาย

๑๑.๒) สนับสนุนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ในการบำรุงรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมของแหล่งธรรมชาติ แหล่งธรณีวิทยา แหล่งศิลปกรรม และแหล่งมรดกทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ตามหลักการการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืน

๑๑.๓) สนับสนุนบทบาทของประชาชน เยาวชน สถานศึกษาในท้องถิ่นในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในรูปแบบที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และคำนึงถึงการรักษาคุณค่าของแหล่งธรรมชาติและศิลปกรรม

๑๑.๔) กำหนดและวางผังสิ่งแวดล้อมของแหล่งธรรมชาติ แหล่งธรณีวิทยา แหล่งศิลปกรรม และแหล่งมรดกทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม และควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว รวมถึงกำกับการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบแหล่งให้สอดคล้องกับศักยภาพการรองรับของพื้นที่ และกำหนดให้มีการบริหารจัดการของเสียและมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

๑๑.๕) ผลักดันการจัดการแหล่งมรดกทางธรรมชาติและโบราณสถานของชาติที่ได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกและมรดกของชาติไทย รวมถึงการกำหนดพื้นที่แนวกันชนของแหล่งเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

๑๑.๖) ส่งเสริม พัฒนาความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์และการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติ แหล่งธรณีวิทยา แหล่งศิลปกรรม และแหล่งมรดก ทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๖.๒ การบริหารจัดการในภาพรวม

๑) จัดทำประมวลกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และตรากฎหมายขึ้นใหม่ให้ เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ป่าชุมชน การจัดการพื้นที่ คุ่มครองทางทะเล การจัดการขยะและของเสียอันตราย กฎหมายด้านสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจ กฎหมายเกี่ยวกับภาษีสิ่งแวดล้อม ฯลฯ รวมทั้ง เร่งรัดการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. โดยให้เอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมี ประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรม โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง การรับรองสิทธิในการเป็นปัจเจกชน ชุมชน ท้องถิ่น การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย

๒) จัดทำบัญชีรายได้ประชาชาติที่ผนวกรวมต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ สร้างบัญชีทุนทางธรรมชาติเพื่อนำมาใช้เป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ ประกอบการจัดการ ประเมินสถานะของทุนธรรมชาติในประเทศอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้ง สร้างตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ รวมมิติด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศที่คิดรวมต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (Green GDP) และบัญชีสิ่งแวดล้อม (Environmental Accounting)

๓) ผลักดันให้ภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องนำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ซึ่งเป็นแผนระดับชาติในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ไปใช้เป็นกรอบใน การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน หรือจัดทำแผนงาน/โครงการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

๔) ปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสิ่งแวดล้อมให้มีการบริหารงานที่ คล่องตัว และมีช่องทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาชน สามารถขอรับ การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อใช้ในการฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและ/หรือการจัดการมลพิษในพื้นที่ และการเยียวยาปัญหาและช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุวิกฤติสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วนได้ทันที รวมทั้งเพิ่มช่องทางให้ภาคีที่เกี่ยวข้องสามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม เพื่อการ แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูพื้นที่วิกฤติ

๕) ผลักดันให้มีการใช้กระบวนการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) ในการตัดสินใจทุกระดับ ตั้งแต่ขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย แผน และการพัฒนาระดับพื้นที่อย่างสอดคล้องกับศักยภาพในการรองรับของพื้นที่

๖) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและค่านิยมการบริโภคที่เป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร และถ่ายทอดองค์ความรู้ในการบริโภคที่ยั่งยืนอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง ผ่านกระบวนการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และส่งเสริม เครือข่าย สื่อ โฆษณาและประชาสัมพันธ์ให้มีบทบาทในการปรับเปลี่ยนสังคมไปสู่การบริโภคที่ยั่งยืน

๗) เพิ่มขีดความสามารถและสร้างความเข้มแข็งแก่ภาคประชาชนในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การติดฉลากสิ่งแวดล้อม (Eco-Labeling) และฉลากแสดงประสิทธิภาพการใช้พลังงานของสินค้า (Minimum Energy Performance) โดยเฉพาะรถยนต์และสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนการสร้างและพัฒนาฐานข้อมูลระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อเสนอทางเลือกการเดินทางแก่ผู้ใช้บริการ เป็นต้น โดยภาครัฐเพิ่มบทบาทการเป็นผู้นำในการส่งเสริมการสร้างตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๘) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ เพื่อเตรียมความพร้อมในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและบริการให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ให้สิทธิพิเศษด้านภาษี สิทธิประโยชน์ด้านการลงทุน การสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ จากกองทุนหรือสถาบันการเงิน การยกย่อง ให้รางวัล เป็นต้น และจัดตั้งกองทุนสำหรับผู้ประกอบการขนาดกลางและเล็กในการปรับตัว รวมทั้ง สนับสนุนให้ผู้ประกอบการแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยการจัดทำรายงานแห่งความยั่งยืน (Sustainability Report) ของภาคเอกชน การสร้างความตระหนักของภาคเอกชนภายในกลุ่มธุรกิจในระบบห่วงโซ่อุปทานเดียวกัน (Green Supply Chain) การลงทุนในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังมากขึ้น (CSR in process) และเกิดการพัฒนาไปสู่การสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มร่วมกันให้กับสังคม (Creating Shared Value: CSV) เป็นต้น

๙) สนับสนุนแนวทางการขยายความรับผิดชอบต่อผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) เพื่อให้ผู้ผลิตมีส่วนรับผิดชอบต่อในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการบริโภคสินค้า รวมทั้ง ผลักดันให้ผู้ผลิตปรับปรุงการออกแบบผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยของประชาชนตลอดวัฏจักรผลิตภัณฑ์ ลดการใช้สารอันตรายในกระบวนการผลิต และใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและง่ายต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ และให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า หรือผู้จำหน่ายมีการเรียกคืน รวบรวม และจัดเก็บซากผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน และมีการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ

๑๐) พัฒนาและเสริมสร้างประสิทธิภาพระบบการหมุนเวียนทรัพยากร โดยเพิ่มขีดความสามารถของโครงสร้างพื้นฐานและระบบรองรับการบริหารจัดการการหมุนเวียนทรัพยากรของประเทศ โดยอยู่บนหลักการพิจารณาตลอดทั้งวัฏจักรชีวิต ตั้งแต่การออกแบบผลิตภัณฑ์ การใช้วัตถุดิบที่สามารถหมุนเวียนมาใช้ใหม่ได้ การลดการใช้ ใช้น้ำอย่างประหยัด การยืดอายุการใช้ทรัพยากร และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า การขนส่ง การจัดเก็บ การกำจัด การฟื้นฟูสภาพ การใช้ซ้ำและการนำกลับมาใช้ใหม่

๑๑) เร่งจัดทำบัญชีผลกระทบสิ่งแวดล้อมรายสินค้า โดยการประเมินวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ (Life Cycle Assessment) และสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลระดับประเทศที่ถูกต้องและครอบคลุม รวมถึงให้มีการกำหนดมาตรการรายสินค้าแก่ผู้บริโภค เช่น คาร์บอนฟุตพริ้นท์ (Carbon Footprint) และข้อมูลที่แสดงปริมาณการใช้น้ำ (Water Footprint) เป็นต้น ไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วย

๑๒) พัฒนาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การจัดเก็บภาษีมลพิษ การเก็บค่าธรรมเนียมในการใช้สินค้าที่ก่อมลพิษสูง การจัดเก็บภาษีจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ การจัดเก็บค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ ระบบมัดจำ - คืนเงิน (Deposit-Refund System) บรรจุภัณฑ์ต่างๆ โดยเน้นหลัก 3Rs (Reduce Reuse และ

Recycle) การจัดเก็บค่าธรรมเนียมฝังกลบขยะ (Landfill Tax) การใช้พันธบัตรเพื่อสิ่งแวดล้อม เช่น พันธบัตรป่าไม้ (Forest Bond) และการจ่ายค่าตอบแทนการให้บริการของระบบนิเวศ เป็นต้น

๑๓) ผลสัมฤทธิ์ของการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์กับเครื่องมือกำกับและควบคุม และเครื่องมือทางสังคม เช่น เรื่องการลดการใช้ถุงพลาสติกและโฟม ควรใช้ทั้งการสร้างตระหนักรู้ มาตรการบังคับและจูงใจกับประชาชน โดยมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านการศึกษา สื่อต่างๆ รวมทั้ง มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมถุงพลาสติกและโฟม การห้ามใช้ในระดับองค์กร และสนับสนุนทางเลือกบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ เป็นต้น

๑๔) สนับสนุนการสร้างศักยภาพของสื่อมวลชน ในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนต่อบทบาทในการสร้างสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมร่วมกัน โดยใช้การสื่อสารและสื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น สื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social network) เป็นต้น รวมทั้งสนับสนุนการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์สาธารณะเพื่อส่งเสริมการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Channel) เพื่อเป็นช่องทางในการให้ความรู้ด้านการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแก่ภาคส่วนต่างๆ

๑๕) สนับสนุนการสร้างเครือข่ายนักวิชาการเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และต่อยอดงานวิจัยและพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของนักวิชาการและภาคส่วนอื่นๆ เพื่อให้มีการนำผลงานวิจัยและวิชาการไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในเชิงนโยบายและในทางปฏิบัติ

๑๖) พัฒนาระบบการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคในทุกด้าน โดยให้ครอบคลุมตั้งแต่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การคุ้มครองสิทธิชุมชน การพิสูจน์ความเสียหายโดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูล รวมถึงการพัฒนารูปแบบที่จะผลักดันสู่การจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ. (๒๕๕๗). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี ๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร: สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (๒๕๕๗). สถานการณ์พลังงานของประเทศไทย มกราคม – ตุลาคม ๒๕๕๗. สืบค้น ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, จาก http://www.dede.go.th/dede/images/stories/stat_dede/sit_๕๗/frontpage_oct.pdf

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ก). ข้อมูลทรัพยากรป่าชายเลน. ระบบฐานข้อมูลกลางและมาตรฐานข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. สืบค้น ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, จาก <http://www.dmcr.go.th/marinecenter/mangrove-lesson๖.php>

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ข). ชยะในทะเล. ระบบฐานข้อมูลกลางและมาตรฐานข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. สืบค้น ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, จาก <http://marinegiscenter.dmcr.go.th>

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ค). ฐานข้อมูลชยะทะเล. ระบบฐานข้อมูลกลางและมาตรฐานข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. สืบค้น ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, จาก <http://www.dmcr.go.th/Thailandcoastalcleanup/>

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ง). ปลาวาฬ/โลมา. ระบบฐานข้อมูลกลางและมาตรฐานข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. สืบค้น ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, จาก <http://marinegiscenter.dmcr.go.th/>

กรมทรัพยากรน้ำ. (๒๕๕๕). โครงการจัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ. รายงานฉบับสุดท้าย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กรมประมง, ส่วนเศรษฐกิจการประมง. (๒๕๕๘). สถานการณ์ประมงไทย. สืบค้น ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, จาก http://fishco.fisheries.go.th/fisheconomic/fish_News๕๒.html

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๗). แผนแม่บทแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้, การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๗). การพัฒนาคนเพื่ออนาคตประเทศไทย. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ๒๕๕๗ ของ สศช. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๕). แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๗ก). (ร่าง) แผนแม่บทบูรณาการจัดการ
ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๔. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๗ข). รายงานสถานการณ์คุณภาพ
สิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๘). รายงานสถานการณ์คุณภาพ
สิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๗. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย